Ankara Araştırmaları Dergisi ▪ *Journal of Ankara Studies* Hakemli Makale ▪ *Refereed Article*

Geliş tarihi \ Received : 10.04.2025
Kabul tarihi \ Accepted: 15.06.2026

Necatibey Mahallesi'nde Planlama Yaklaşımlarının Değişimi: Lörcher'den Yücel-Uybadin'e Dönemlerarası Bir İnceleme*

*The Transformation of Planning Approaches in Necatibey Neighborhood: An Inter-period Analysis from Lörcher to Yücel-Uybadin***

Sibel ÖZTÜRK

sibel_oztrk@windowslive.com
ORCID ID: 0009-0003-2004-9178

DOI: 10.5505/jas.2026.44265

Öz

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Ankara'nın başkent olarak belirlenmesi, kentin imar ve planlama sürecini gündeme getirmiş; bu süreç, modern planlama anlayışı doğrultusunda şekillenmeye başlamıştır. Bu çalışma, Ulus'un tarihî yerleşim alanlarından biri olan Necatibey Mahallesi'ne yönelik olarak 20. yüzyılda alınan plan kararlarını, dönemin hâkim planlama anlayışıyla ilişkilendirerek incelemektedir. Çalışmanın amacı, belirlenen dönemlere ait "plan kararlarını; planlama yaklaşımı, yapı adası düzeni, arazi kullanım ve kat adedi, yol ağı sistemi, koruma yaklaşımı, planlamada Necatibey Mahallesi" kriterleri doğrultusunda analiz ederek, bu kararlar arasındaki süreklilik ve kopuş noktalarını tespit etmektir. Planlama yaklaşımlarındaki değişimi analiz etmek amacıyla üç dönem belirlenerek literatür incelenmiştir. Her döneme ait planlar, plan raporları ve haritalar incelenmiş; harita ve planlar sayısallaştırılarak analiz edilmiştir. Bu bağlamda çalışma; 1924 tarihli Lörcher Planı, 1938 tarihli Necatibey Mahallesi Yangın Yeri Planı, 1957 tarihli Yücel-Uybadin Planı ve 1961 tarihli Bölge Kat Nizamı Planı arasındaki planlama sürecini kapsamaktadır. Elde edilen bulgular, Lörcher Planı'ndan Yücel–Uybadin Planı'na geçişin keskin bir kırılma değil, süreklilik ve kopuşların iç içe geçtiği bir süreç olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, planlama yaklaşımlarındaki değişimin doğrusal bir paradigma değişimi olarak değil, çok katmanlı ve karmaşık bir süreç olarak okunması gerektiği ortaya konulmaktadır.

Anahtar sözcükler: Necatibey Mahallesi, Planlama yaklaşımları, Lörcher Planı, Yücel-Uybadin Planı, 1961 Bölge Kat Nizamı Planı, Ankara

* Bu makale, Y. Şehir Plancısı Sibel Öztürk tarafından, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Kentsel Tasarım Bilim Dalı'nda, Prof. Dr. Gülşen Özaydın danışmanlığında 2023 yılında tamamlanan *Kent Morfolojisi Kapsamında Ankara-Ulus "Harik Mahali (Anafartalar–Hisarpark Arası)" Bölgesinde Mekânsal Değişimlerin İncelenmesi* başlıklı yüksek lisans tezinin verilerine dayanılarak hazırlanmıştır.

** This article is based on the data from the master's thesis titled The Spatial Changes İn The "Harik Mahali (Anafartalar-Hisarpark Area)" İn Ankara-Ulus Within The Context Of Urban Morphology completed in 2023 by City Planner Sibel Öztürk at Mimar Sinan Fine Arts University, Department of Urban and Regional Planning, Urban Design Program, under the supervision of Prof. Gülşen Özaydın.

• Telif hakkı © 2025 Yazar(lar). Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından yayımlandı. Açık erişimli bu makale, orijinal çalışmaya uygun şekilde atıfta bulunulması koşuluyla, herhangi bir ortamda veya formatta sınırsız kullanım, dağıtım ve çoğaltmaya izin veren Creative Commons Atıf Lisansı (CC BY) ile dağıtılmıştır.

Abstract

With the proclamation of the Republic and Ankara's designation as the capital, the city's urban developmentand planning process was brought to the fore; this process began to take shape in line with the principles of modern planning. This study examines the planning decisions made for the Necatibey Neighborhood—one of the historical settlement areas of Ulus—throughout the 20th century, in relation to the dominant planning approaches of each period. The aim of the study is to analyze the planning decisions of the selected periods based on the criteria of planning approach, block layout, land use and number of floors, street network system, conservation approach, and "Necatibey Neighborhood in planning", in order to identify the points of continuity and rupture among these decisions. To analyze the changes in planning approaches, three main periods were defined and the relevant literature was reviewed. The plans, plan reports, and maps of each period were examined, and these maps and plans were digitized for analytical purposes. In this context, the study covers the planning process between the 1924 Lörcher Plan, the 1938 Necatibey Neighborhood Fire Zone Plan, the 1957 Yücel-Uybadin Plan, and the 1961 Regional Floor-Zoning Plan. The findings indicate that the transition from the Lörcher Plan to the Yücel–Uybadin Plan does not represent a sharp rupture, but rather a process in which continuity and discontinuities are intertwined. Consequently, the change in planning approaches should be interpreted not as a linear paradigm shift, but as a multi-layered and complex process.

Keywords: *Necatibey Neighborhood, Planning approaches, Lörcher Plan, Yücel-Uybadin Plan, 1961 Regional Floor-Zoning Plan, Ankara*

Giriş

Planlama literatüründe, planlama yaklaşımlarındaki değişimin süreklilik ve kopuş kavramları üzerinden okunması önemli bir tartışma alanı oluşturmaktadır. Modern kent planlama, çeşitli kentsel reform hareketleriyle ortaya çıkmış; her hareket/planlama yaklaşımı, belirli kurallara ve ilkelere dayanmıştır (Tekeli, 1980, s.28-46). Bu planlama yaklaşımları genellikle ilgili diğer disiplinlerdeki teorik değişimlerden ve dünyadaki siyasi, ekonomik ve sosyal dinamiklerdeki dönüşümlerden etkilenen, belirli süreklilik ve kopuşlar ile doğrusal olmayan bir gelişim göstererek ilerlemiştir. Bu çok boyutlu etkileşim sebebiyle planlama yaklaşımları, durağan bir yapıdan çok, zamana ve koşullara uyum sağlayan dinamik bir yapı sergilemiştir (Watson, 2016, s.32-41). Bu çerçevede, planlama yaklaşımlarındaki değişim, yaklaşımlar arasında bir kopuştan ziyade; tek doğru anlayışının kırılarak hem kopuşun hem de sürekliliğin birlikte var olduğu bir yapıya dönüşmüş; eski pratiklerin üzerine eklemlenen veya onlarla çatışan süreklilik ve kopuşun iç içe geçtiği bir gelişim süreci olmuştur (Filion, 1999, s. 421-444). Bu noktada, sistemlerin, dönüştürücü etkilerle şekillenen kritik kırılma anları; geçmiş trendlerden ve kalıplardan keskin bir ayrılmayı ifade eden yapısıyla, sistemin işleyişinde dönüşümün temel bir özelliği olmuştur (Rothman ve diğ., 2023, s.1-12). Bu doğrultuda, süreklilik ve kopuşların tespit edilebilmesi; farklı dönemlere ait plan kararlarının, ortak kriterler üzerinden karşılaştırmalı olarak analiz edilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu kuramsal çerçeveden hareketle, bu makale, söz konusu tartışmayı Necatibey Mahallesi üzerinden ele alarak, planlama yaklaşımlarındaki değişimi incelemeyi amaçlamaktadır.

Ankara'nın başkent oluşuyla birlikte; kentin tarihî merkezi olan Ulus, Cumhuriyet'in modernleşme hedefleri doğrultusunda modern kent planlama ilkeleriyle yeniden yapılandırılmaya başlanmıştır. Bu mekânsal yeniden inşa sürecinde, Ulus kent dokusunun temel unsurlardan biri olan Necatibey Mahallesi, farklı planlama dönemlerine ait ilkelerin ve değişen şehircilik anlayışlarının izlenebildiği özgün bir çalışma alanı olarak öne çıkmaktadır.

Bu çalışma, Necatibey Mahallesi'nde 1924 (Lörcher Planı) ile 1961 (Bölge Kat Nizamı Planı) yılları arasında alınan planlama kararlarını bir araya getirerek, bu kararları dönemin hâkim planlama anlayışlarıyla ilişkilendirmeyi ve plan kararlarındaki değişimi analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Literatür incelendiğinde, Ulus'a yönelik Lörcher Planı, Jansen Planı, Yücel-Uybadin Planı kapsamında çalışmaların olduğu görülse de, Necatibey Mahallesi ölçeğinde farklı dönem planlama kararlarının, dönemin hâkim planlama anlayışıyla ilişkilendirilerek "süreklilik-kopuş" ilişkisi üzerinden inceleyen bir çalışmanın bulunmayışı, plan kararlarının dönemler arası ve karşılaştırmalı olarak ele alınmasına yönelik bir boşluk oluşturmaktadır. Çalışma, söz konusu boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

Çalışmanın temel katkısı, mahalle ölçeğinde plan kararlarının hangi noktalarda süreklilik gösterdiğini, hangi

noktalarda kopuş yaşandığını ortaya koyarak, mahalle ölçeğindeki planlama kararlarını bir paradigma değişimi olarak okumasıdır. Bu bağlamda çalışma, farklı dönemlere ait plan kararlarını ortak kriterler üzerinden karşılaştırmalı olarak değerlendirmektedir. Bu yönüyle makale, Necatibey Mahallesi özelinde: planlama kararlarının belirlenen kapsamdaki değişimini ortaya koymakta, Erken Cumhuriyet Dönemi planlama yaklaşımlarının mahalle ölçeğindeki etkilerini görünür kılmakta, Ankara planlama literatüründe Necatibey Mahallesi özelinde eksik kalan dönemler arası karşılaştırmalı analizine katkı sunmaktadır.

Çalışma, Necatibey Mahallesi'nin planlama sürecini üç temel zaman dilimi üzerinden ele almaktadır. Bunlar, 1924 tarihli Lörcher Planı, 1938 tarihli Necatibey Mahallesi Yangın Yeri Planı ve 1957 tarihli Yücel-Uybadin Planı ile 1961 tarihli Bölge Kat Nizamı Planı arasındaki dönemdir.

- Birinci Dönem: 1924 tarihli Lörcher Planı (çalışmanın başlangıç noktası ve modernleşme[1])

  1920'ler; Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte "modern ulus-devletin mekânsal temsili"nin arandığı ve Türkiye'deki ilk modern planlama denemelerinin yapıldığı dönemdir. Cumhuriyet'in ilanından sonraki ilk planlama girişimi olan bu süreç, aynı zamanda kentin modern başkent kimliğini oluşturma vizyonunun da başlangıcıdır. Bu kapsamda, Necatibey Mahallesi de yangın sonrası ilk kez planlanmıştır.

- İkinci Dönem: 1938 Necatibey Mahallesi Yangın Yeri Planı (ilk ana plan özelliği)

  1930'lar, Türkiye'nin Devletçilik ilkesine geçiş yaptığı, kent planlamasında kurumsallaşmanın arttığı ve 1932 Jansen Planı yaklaşımının etkin olduğu kritik bir dönemdir. 1938 tarihli Necatibey Mahallesi Yangın Yeri Planı, Necatibey Mahallesi için hazırlanmış ilk resmî ve detaylı plan olması nedeniyle, mahallenin ilk kez bir ana planla yönetilmeye başlamasını ve kapsamlı bir yeniden yapılandırmasını temsil eder.

- Üçüncü Dönem: 1957 Yücel-Uybadin Planı ve 1961 Bölge Kat Nizamı Planı (paradigma değişimi ve yapılaşma kuralları)

  1957 tarihli Yücel-Uybadın Planı: Kentin bütününe yönelik yeni bir planlama paradigmasını yansıtmaktadır. 1961 tarihli Bölge Kat Nizamı Planı: Yücel-Uybadın Planı temel alınarak geliştirilmiş olup, yapı yoğunluğu, kat adedi ve kullanım kararları üzerinden mahalledeki değişimi belirlemiştir.

Seçilen bu üç zaman dilimi (1924, 1938, 1957-1961), hem Türkiye planlama tarihindeki farklı dönemleri hem de Necatibey Mahallesi'ndeki plan kararlarını ortaya koyarak derinlemesine analiz olanağı sağlamaktadır.

Çalışmanın yöntemi ise, belirlenen dönemlere ait plan kararlarını, seçilen altı ana kriter doğrultusunda analiz ederek bu kararlar arasındaki süreklilik ve kopuş noktalarını ortaya koymaktır. Analizi oluşturan bu kriterler, belirlenen üç zaman dilimine ait planların Necatibey Mahallesi özelindeki yaklaşımlarını ortaya koymak ve planlama anlayışındaki değişimleri izleyebilmek amacıyla bir karşılaştırma tablosunda kullanılmıştır. Kriterler ve seçilme nedenleri şunlardır:

- Planlama yaklaşımı; her planın dayandığı kuramsal çerçeveyi ve dönemin planlama yaklaşımını tanımlamak için seçilmiştir.
- Yapı adası düzeni; planların mekânsal organizasyon biçimlerini ve yapı adalarının biçimleniş kararlarını karşılaştırabilmek amacıyla dâhil edilmiştir.
- Arazi kullanımı ve kat adedi; farklı dönemlerdeki konut, ticaret gibi işlevlerin ve mahallenin kat adedi değişimlerinin okunmasına olanak tanımaktadır.
- Yol ağı sistemi; ulaşım kurgusundaki değişimleri, özellikle kentsel bağlantısallık açısından değerlendirebilmek için eklenmiştir.
- Koruma yaklaşımı; Jansen Planı ile ortaya çıkan Protokol Sahası kavramı bağlamında seçilmiştir. Bu kriter, tarihî kent merkezinde yer alan Necatibey Mahallesi'nin mekânsal ve işlevsel dokusunun farklı planlama dönemlerinde (korunma veya yenileme biçiminde) nasıl ele alındığını analiz etmeye imkân vermektedir.
- Planlamada Necatibey Mahallesi; yukarıdaki kriterlerin mahalle ölçeğindeki bütüncül etkisini özetlemek üzere kullanılmıştır.

1 Bu makalede kullanılan modernleşme kavramı, 19. yüzyılda Batı'da sanayileşme süreciyle birlikte ortaya çıkan ve toplumsal yapı-mekânsal biçimleniş arasındaki ilişkileri dönüştüren süreçleri ifade etmektedir.

Bu kriterlerin tümü, belirlenen planlama dönemlerinin mekânsal yaklaşımını karşılaştırmaya ve plan kararlarını mahalle düzeyinde anlamaya yönelik olarak seçilmiştir. Bu çerçevede, çalışma şu temel sorulara yanıt aramaktadır:

- Belirlenen üç dönemde Necatibey Mahallesi ölçeğinde alınan plan kararları nelerdir?
- Dönemin kent planlama yaklaşımlarının alınan plan kararları ile ilişkisi nedir?
- Lörcher, Jansen ve Yücel-Uybadin'in hazırladıkları planlar arasındaki temel süreklilik ve kopuş noktaları nelerdir?

Makale, çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan modern kent planlama yaklaşımlarını belirlenen üç dönem ve ilgili plancılar bağlamında sunmakta; ardından Necatibey Mahallesi'nin tarihsel arka planını kısaca ele almakta ve her bir planlama dönemini belirlenen kriterler doğrultusunda incelemektedir. Elde edilen bulgular ise tartışma bölümünde değerlendirilerek sonuç bölümünde ortaya konulmaktadır.

Modern Kent Planlama Yaklaşımları

Bu bölümde ele alınan yaklaşımlar, araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturmakta olup, Necatibey Mahallesi'ni biçimlendiren üç plan döneminin planlama anlayışlarını biçimlendiren düşünsel zemini temsil ettikleri için seçilmiştir. Lörcher Planı (1924) ile başlayan bu süreç, temellerini 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan modern kent planlama hareketlerinden almıştır.

19. yüzyılda yaşanan ilerlemecilik ve modernizm yaklaşımları kentsel çevrede önemli değişiklikler yaratmıştır. Haussmann'ın Paris'i yeniden inşası (1860), İngiltere'de çıkan sağlık yasalarının (1875) kente olan etkisi (kanalizasyonların inşa edilmesi) (Tekeli, 2001, s.17) ve Viyana Ringstrasse'nin[2] (1857) (Değirmenci ve Pilehvarian, 2018, s.113) inşası gibi müdahaleler kent planlama yaklaşımlarını etkilerken, farklı problemlere yanıt arayan yeni kentsel hareketler ortaya çıkmıştır.

Ebenezer Howard'ın özellikle halk sağlığı sorunları ile ilgili endişeleri kentsel büyümenin yarattığı sorunlara çözüm olarak yeni bir yön veren "Yarının Bahçe Şehirleri"nde belirginleşmiştir. Howard, Bahçe Kentleri'ni, "yeşil kuşaklar"la çevrili, konut, sanayi ve tarım alanlarını orantılı bir şekilde içeren ve kendi kendine yeten topluluklar olarak düşünmüştür. Kırsal ve kentsel yaşamın en iyi özelliklerini bir araya getirmek amaçlanmış; insanların hem kentlerin sunduğu olanaklarından yararlanabileceği hem de kırsal yaşamın doğal çevreyle uyumlu, yeşil alanlarına sahip olabileceği ideal bir yaşam tarzı önermiştir (Howard, 2019, s.18). Bahçe şehir yaklaşımı, İngiltere'deki kabulüyle neredeyse eş zamanlı olarak Avrupa'da da dolaşmaya başlamıştır.

Bahçe şehir kavramı, Almanya'da Gartenstadt olarak çevrilmesiyle birlikte anlam bakımından dönüşüme uğramıştır. 1902'de kurulan Alman Bahçe Şehri Derneği (DGG) ve 1907'de Howard'ın eserinin Almanca çevirisinin yayımlanmasıyla kavram geniş bir ilgi görmüş; sanayi kentlerindeki sağlıksız ve aşırı yoğun yaşam koşullarına alternatif bir yaşam biçimi olarak tartışılmıştır. Ancak kavram, Almanya'da "yaşam reformu" ve "doğaya dönüş" hareketleriyle iç içe geçerek sosyal sınıf farklılıklarını yansıtan çeşitli biçimlerde yeniden yorumlanmıştır. Örneğin, Fritsch'in yedi kuşaklı sınıfsal yerleşim önerisi, Howard'ın eşitlikçi modelinden farklı olarak hiyerarşik bir şehir anlayışını temsil etmiştir. DGG'nin 1907 tarihli ikinci programıyla birlikte "bahçe şehir" terimi, yalnızca yeni kasabaları değil, mevcut şehrin genişletilmiş sınırları içindeki toplu konut yerleşimlerini ifade etmeye başlamıştır. Bu nedenle kavram, Almanca'daki çeviri süreciyle birlikte hem anlam hem de ölçek bakımından çeşitlenmiştir (Akcan, 2012, s. 36-38)

Avrupa'da tarihsel dokunun hâkim olduğu kentlerde Haussmann uygulamalarına tepki olarak ortaya çıkan (Tekeli, 1980, s.35) Camillo Sitte ise, kent dokusundaki değişimleri eleştirmiştir. 19. yüzyılın sonlarında, Avusturyalı plancı Camillo Sitte 1889 yılında yayımladığı "Kent İnşaa Sanatı" ile klasisizmin canlandırılmasına karşı çıkmış; kent estetiğini Orta Çağ ve Rönesans Dönemi kentlerinin doğal düzensizliğine ve organik yapısına dönüşte görmüştür (Lees, 1979, s. 61-83). Sitte, eski dönem kent meydanlarının kamusal yaşamda hayati bir rol oynadığını ve bu meydanlar ile çevrelerindeki binalar arasında güçlü bir bağıntı bulunduğunu vurgulamıştır (Sitte, 2020, s.25). Sitte'nin temel tasarım ilkeleri, özellikle kentsel mekânların algılanışına odaklanmış; kapalı

2 Kentin tarihî bölgesini kuşatan koruyucu surların yıkılması ve surların izinde, mimar Ludwig Förster tarafından geniş bulvarların açıldığı, yeni park ve meydanların oluşturulduğu bir ring (Ringstrasse) düzenlemesi yapılmıştır (Değirmenci ve Pilehvarian, 2018, s.113)

mekân yaratımı, odak noktalarının konumu (Sitte, 2020, s.32), oran ve uyum (Sitte, 2020, s.51), pittoresk düzen (Sitte, 2020, s.59-61), organik yol ağı (Sitte, 2020, s.66-107), avlu bahçeleri (bu avlular, bütün komşu dairelere temiz hava, gün ışığı ve hoş bir yeşillik manzarası sunarak konut bloklarıyla bütünleşen bir sistem oluşturmaktadır) (Sitte, 2020, s.107).

Beaux-Arts akımı, temelde Neoklasik mimariyi ve Barok modeli temel alan bir yaklaşım olmuştur. Akımın etkili olduğu planlar, güçlü bir eksenel, simetrik ve geometrik düzenlemeye dayanmıştır. Kentsel doku, bir ızgara sistemi üzerine çapraz olarak bindirilmiş, ağaçlı ve geniş çapraz bulvarlar ile karakterize edilmiş; bu bulvarlar, dairesel kavşaklar (rond pointler) ve meydanlar (places) gibi geometrik kesişim noktalarında birleşmiştir. Doğal özellikler (tepeler, vb.) tam kontrol altına alınmış ve düzenli peyzaj mimarisi (Barok parterler) ve planlama yoluyla, etkileyici ve dikkat çekici bir sanat eserine dönüştürülmesiyle planın bir parçası hâline getirilmiştir. İşlevsel açıdan, planın merkezi, şehrin bütünlüğünü temsil eden, bir sivil merkez etrafında şekillenmiştir. Beaux-Arts planlama, şehrin tamamını kapsayan büyük ve düzenli bir planı (Beaux-Arts düzeni) benimsemiştir. Bu planın nihai amacı, ilerici hareketin istediği gibi, estetik uyum ve düzen aracılığıyla kolektif iyiliği teşvik eden bir şehir yaratmak olmuştur. Sonuç olarak, plan, estetik ve güzellik sağlamakla birlikte sağlık, düzen ve iyi vatandaşlık gibi sosyal ve ahlaki amaçlara hizmet etmeyi de hedeflemiştir (Franklin, 1973, s.23-57).

Avrupa kent planlama yaklaşımlarında ortaya çıkan bu düşünsel çeşitlilik, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde kentsel planlama anlayışının arka planını oluşturarak, Cumhuriyet'in modernleşme idealleriyle bütünleşmiş ve Lörcher ve Jansen gibi Avrupa kökenli plancıların Ankara için geliştirdikleri planlama yaklaşımlarına yön vermiştir.

Birinci Dönem: Dönemin Hâkim Planlama Anlayışı ve Lörcher

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Ankara'nın yeni başkent olarak seçilmesi, modern bir devletin vizyonunu yansıtacak çağdaş bir kente dönüşme hedefini de beraberinde getirmiştir. Cumhuriyet'in kök salması ve modern yaşam esas alınarak hedeflenen sosyal değişimin, toplumu "kentli toplum" statüsüne yükseltmesi için fiziksel çevre, güçlü bir araç ve yönlendirici bir unsur olarak görülmüştür. Bu çerçevede Ankara'nın, Cumhuriyet'in somut imajı ve simgesi olarak tasarlanması ve uluslararası alanda tanınmış uzmanların katkılarıyla modern yaşam standartlarına uygun mekânsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Bu bağlamda Tankut (1998, s. 20), başkentin mekânsal kuruluşunda öne çıkan kavramların "planlı imar" ve "şehir mimarisi" olduğunu vurgulamıştır. Bu planlı imar yaklaşımı iki temel bileşen üzerine kurulmuştur:

- Cumhuriyet'in idealleri doğrultusunda yeni fonksiyonları barındıran, çağdaş yaşamın gereksinimlerine yanıt verecek fonksiyonel bir kentsel çevre tasarlamak;
- Kentte yaşayanlarda aidiyet duygusu yaratarak kentle özdeşleşmelerini sağlayacak bir kentsel imaj oluşturmaktır.

Bu imaj, şehir mimarisi aracılığıyla, kentin biçimsel kompozisyonunu ve mekânsal düzenini estetik, orantı ve bütünlük ilkeleriyle kurgulayan bir anlayışla; yeşil alan örgüsünün sürekliliği, duyarlı bir peyzaj yaklaşımı, sokak ve meydan bütünlüğü ile anıt, heykel ve diğer sanatsal öğelerin kente katılımı üzerinden tanımlanmıştır (Tankut, 1998, s. 20). Bu ideolojik çerçeve, 1924 yılında hazırlanan planlama girişimlerinde karşılığını bulmuştur.

Lörcher, 1924 yılında "1/2000 ölçekli Eski Ankara Planı-Türklerin Başkenti ve Konut Yerleşimi Ankara İçin Plan"; daha sonra 1925'de 1/1000 ölçekli Yenişehir (Kızılay) Planı-Yönetim Şehri: Plan ve Yapılaşma Planı isimli planını hazırlamıştır (Cengizkan, 2004, s. 41). Lörcher Planı, Avrupa'da gelişen Bahçe Şehir (Garden City) yaklaşımının Ankara'ya ilk girişini temsil etmektedir (Cengizkan, 2003, s.157-158). Lörcher'in kentin doğal çevresiyle kuracağı ilişkiye yönelik tutumu, Bahçe Şehir modelini yansıtmaktadır. Lörcher, raporunda, Ankara'nın mevcut coğrafi potansiyelini modern bir kent formu yaratmak için kullanma hedefinde olduğunu şu şekilde dile getirmiştir:

> Tabiatın bahşettiği bu kabiliyet hüsn-i istifade ve tatbik olunursa (güzelce yararlanılır ve uygulanırsa) bugün çorak ve ruhsuz görünen şehre, muhiti (çevresi) bir park yeşilliği için sarılmış bir bahçe şehir şekli verilebilir ve bu hâlde yeni şehrin manzara-i umumiyesi, zeminin bugünkü kabarıklarıyla ve tesadüfen mevcut olan serbest düzlüklerin yeşillendirilmesiyle en şirin ve şayan-ı dikkat şehirler sırasında 'adi' bir manzaraya mâlik olabilir. Binaenaleyh, yeşil zemin sahalarını (yüzeylerini) şehrin haricinden başlayarak, yani yeşil

> su mecrası kuşağından itibaren şehir dâhilinde mümkün mertebe içerilere kadar çekmek işimizde hedef ve gaye ittihaz olunmak lâzımdır (edinmek gereklidir) (Cengizkan, 2003, s.157-158).

Bu ifadeler, kentin estetik görünümünü iyileştirme amacını ve Bahçe Şehir yaklaşımını, kentsel dokunun yeşil kuşaklarla çevrelenmesi ve yeşil alanların merkeze doğru entegre edilmesini ortaya koymaktadır. Ali Cengizkan'ın analizi, Lörcher'in planlama yaklaşımının Camillo Sitte ekolünü temsil ettiğini belirtmektedir (Cengizkan, 2003, s.165-166). Sitte'nin, kentleri sağlıklı alanlar ve estetik yön açısından ele alan çalışmalarının izleri, Lörcher Planı'nın mekânsal organizasyonunda görülmektedir. Bu Sitteci ilkeler arasında; kentsel meydanların kapalı ve tanımlı olarak ele alınması, merkezlerinin boş bırakılması, meydanların büyüklük ve biçimlerinin estetik açıdan gözetilmesi zorunluluğu öne çıkmaktadır. Cengizkan'ın belirttiği gibi, "ardışık (silsilevi) meydanlar kavramının önemsenmesi ve sokaklarla ilgili geliştirilen kaygı ve kurallar," bu planın kentsel mekân kalitesini sanatsal ve estetik kaygılarla biçimlendirme tutumunu göstermektedir.

Lörcher planına ilişkin bir diğer yaklaşım ise Bozdoğan ve Akcan (2012, s.27-28) tarafından Beaux-Arts ilkelerini yansıttığına yöneliktir. Yeni şehir için Barok etkili plan, Ankara'nın kuzeyinde Kale'den başlayıp güneydeki Çankaya tepelerine uzanan ana kuzey-güney eksenini planın omurgası olarak belirlemiştir. Bu eksenden açılan çapraz sokak ızgaraları ve büyük kentsel adalar, planın genel düzenini oluşturmuştur. Lörcher'in "Millet Caddesi" (*Nation Avenue*) adını verdiği bu ana eksen, belirli aralıklarla konumlandırılmış büyük kamusal meydanlarla (heykeller, çeşmeler ve anıtlarla donatılmış) vurgulanmıştır. Bu durum, 1920'lerde kent tasarımında etkili olan Beaux-Arts ilkelerini yansıtmıştır.

Bu meydanların ve ana caddelerin, Ulusal Mücadele'nin önemli olayları ve kahramanlarıyla ilişkilendirilen isimlerle (örneğin Millet, Zafer, Lozan ve Cumhuriyet Meydanları) ulusun kolektif hafızasını besleyen bir dizi "kentsel metafor" oluşturmuştur. Hükümet Kompleksi (*Regierungstadt*), geniş ve düz gezinti yolları (promenadlar), meydanlar eksensel ve simetrik bir düzen içinde tasarlanmıştır. Çankaya'daki konut yerleşimleri (*Siedlung in Tschankaya*) ise düşük yoğunlukta, az katlı yapılar ve avlular ile sokaklar etrafında sıralanan evlerden oluşmuştur. Özel bahçeler, kamusal yeşil alanlar ve doğaya yakın bir yaşam anlayışı, "bahçe şehir" yaklaşımını yansıtmaktadır (Bozdoğan ve Akcan, 2012, s. 27-28).

İkinci Dönem: Dönemin Hâkim Planlama Anlayışı ve Jansen

Lörcher Planı ile temsil edilen Erken Cumhuriyet Dönemi'nin idealist planlama yaklaşımı, 1930'lu yıllarda giderek kurumsallaşan, yasal çerçevesi belirginleşen ve uygulama odaklı bir planlama anlayışına dönüşmüştür. 1930'lu yıllar, Türkiye'de kent planlamasının kurumsallaşmasının temellerinin atıldığı önemli dönüm noktası olarak yorumlanmıştır (Tekeli, 2011, s.77–86). Türkiye'nin "devletçilik" uygulamasına girdiği bu dönemde çıkarılan yasal düzenlemeler, belediyelere kent planlarını hazırlama ve uygulama sorumluluğu yükleyerek planlamanın kurumsal çerçevesini oluşturmuştur. 1930 tarihli 1580 sayılı Belediye Kanunu, 15. maddenin 30. fıkrasında "her belediye, beldenin harita, kadastro ve müstakbel şehir planlarını yaptırmaya ve bu planları en az beş senelik çalışma programları hazırlayarak tatbike mecburdur" hükmünü getirerek plan yapımını yasal bir zorunluluk hâline getirmiştir (Tekeli, 2011, s.80). Aynı madde, yangın veya deprem gibi afetler sonucu büyük ölçüde tahrip olan belediyelerin altı ay içinde yeni bir plan hazırlamasını da öngörmüştür. Aynı dönemde yürürlüğe giren 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu (1930), 2290 sayılı Yapı ve Yollar Kanunu (1933), 2033 sayılı Belediye Bankası Kuruluş Kanunu (1933), 2722 sayılı Belediye İstimlak Kanunu (1934) ve 2763 sayılı Belediyeler İmar Heyeti Kanunu (1935), planlamanın yasal ve mali altyapısını tamamlamıştır (Tekeli, 2011, s.77–86). Ancak, kanun yükümlülüklerin uygulamaya geçirilmesi, dönemin belediyelerinin kurumsal ve teknik kapasite eksiklikleri nedeniyle gecikmiştir. Nitekim Ankara için 1932 tarihli Jansen kesin planı bulunmasına karşın, 1938 tarihli Necatibey Mahallesi Yangın Yeri Planı, bu yasal zorunluluğun öngördüğü süreden yaklaşık sekiz yıl sonra hazırlanmıştır.

Jansen'in planlama yaklaşımında ise Camillo Sitte ve Ebenezer Howard'ın belirgin etkilerinin gözlemlendiği, birçok çalışmada (Akcan, 2012; Beyhan ve Uğuz, 2012; Saban Okesli, 2009; Tankut, 1990) vurgulanmıştır. Jansen'in yarışmayı kazanan planı, Almanya'da Camillo Sitte ekolünün dergisi olarak bilinen *Staedtebau*'da yayımlanmıştır. Sitte'nin planlama anlayışı, eski kentlerin düzenlenmesinde tarihsel dokunun korunması ve kentin kültürel mirasına sahip çıkılmasına dayanmaktadır. Jansen'in Ankara planlama sürecinde kale çevresindeki tarihî kent dokusuna verdiği önem, bu bağlamda Sitte'den etkilendiğinin göstergesi olarak değerlendiril-

miştir (Yavuz, 1981, s.30). Jansen, bahçe-kent yaklaşımını az yoğun, az katlı ve bahçeli bir yerleşim birimi üretmek için kullanmıştır.

Kent bütününü oluşturan temel birimler olarak mahallelere (Siedlung) yönelen Jansen (Yavuz, 1981, s. 30); bu birimleri tasarlarken yapı, yapı adası ve kullanım işlevlerine yönelik ayrıntılı plan ilkeleri getirerek, mahalle biriminin, mekânsal olarak kendi içinde tutarlı bir bütünlük sağlamasını hedeflemiştir. Planlarında, söz konusu yapı adası birimlerini birbirinden yeşil bantlarla ayırmıştır. Yapı adaları, çeper blok yapı ada tipolojisi ile, Sitte'nin ilkelerinde belirtildiği gibi sokakların kapalılık oluşturacağı ve bina cephelerinin süreklilik oluşturacağı biçimde tasarlanmıştır (Ünlü, 2024, s. 154-183). Ancak Ali Cengizkan, Jansen'in bu yaklaşımının, orta Avrupa kentlerinde ya da Almanya'da olduğu gibi bir çeper blok (Randblock/perimeter block) uygulamasından farklılaştığını, daha çok çeper bloğun iklimsel verilerle uyumlanması ve Ankara Kalesi'nin "Şehrin Tacı" olarak geleceğe aktarılabilmesi ilkesinden hareketle belirlenen yapı kütleleri olduğunu vurgulamıştır (Cengizkan, 2025, s. 69).

Akcan (2012, s.40) ise Jansen'in şehircilik anlayışını, estetik birlik ve mekânsal uyum arayışını merkeze alan bir Stadtebau yaklaşımı olarak tanımlamıştır. Camillo Sitte'nin mekânsal kompozisyon ve sanatsal bütünlük ilkeleri**,** Jansen'in tasarım görüşlerini etkilemiştir. *Der Baumeister* dergisinin uzun süreli editörü olarak Jansen, tek ailelik ev (Einzelhaus)**,** kır evi (Landhaus) ve sıra ev (Reihenhaus) gibi konut tiplerini estetik, ölçü, arazideki konumları ve çevresel bütünlük bağlamında ele almış; ancak bu tartışmaları mimari düzeyde değil, kent ölçeğinde bir sanatsal düzen arayışıyla ilişkilendirmiştir. Jansen'e göre, estetik sorunlar bireysel bina ölçeğinde değil, şehir veya mahalle ölçeğinde ele alınmalı**;** kentsel çevredeki uyum, yapılar arası ilişkilerde ve bütüncül kompozisyonda aranmalıydı. Bu nedenle Jansen'in şehircilik ekolü, Sitte'nin tarihsel kompozisyon anlayışıyla bahçeşehir ilkelerinin birleştiği, mekânsal düzeni uyum, ölçü ve birlik kavramlarıyla tanımlayan bir yaklaşımı olarak yorumlanmıştır (Akcan, 2012, s.40).

Üçüncü Dönem: Dönemin Hâkim Planlama Anlayışı ve Yücel-Uybadin

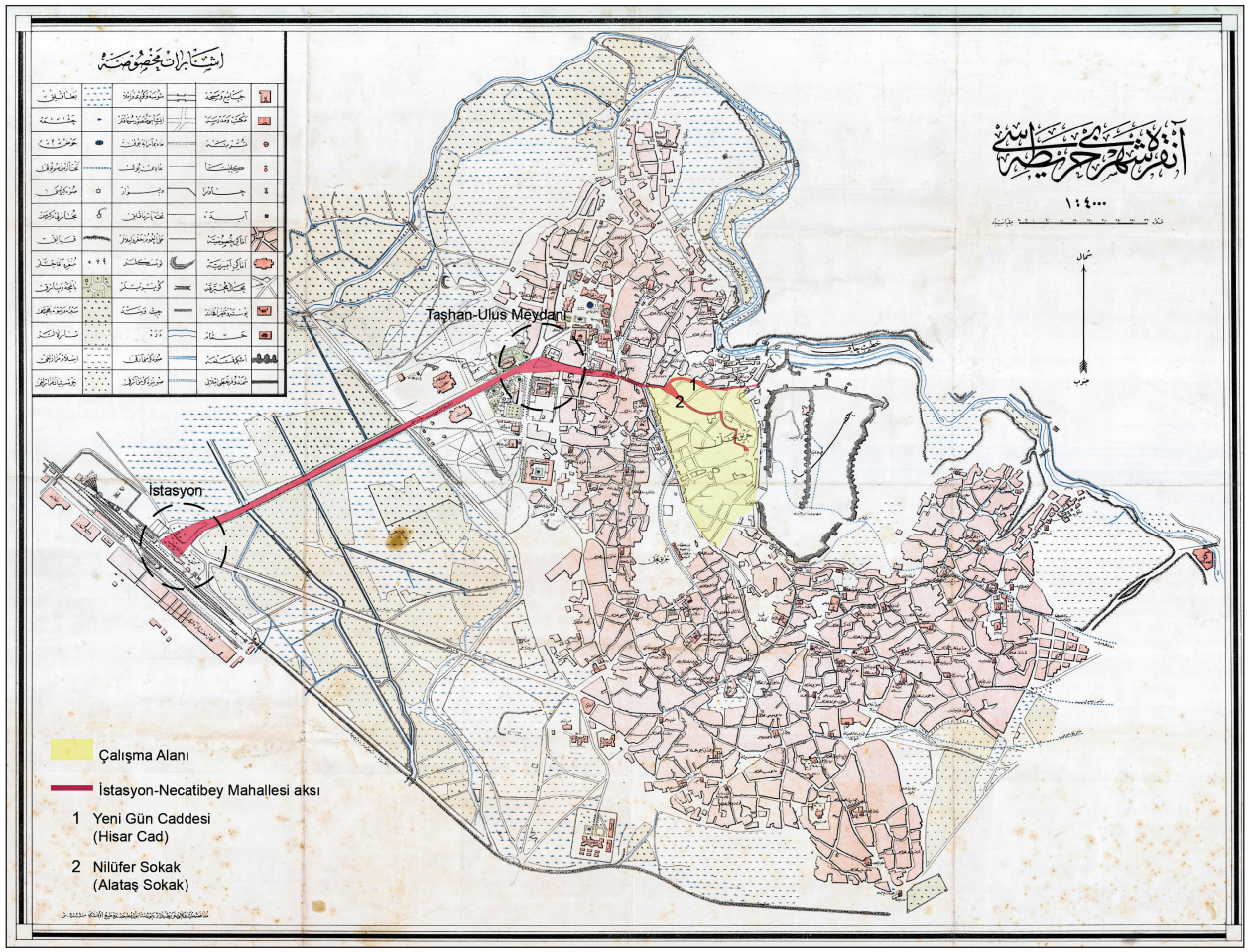
19.yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında gelişen bu erken dönem kent planlama akımları, ilerleyen süreçte özellikle de İkinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı yıkım ve yeniden inşa ihtiyacı ile birlikte değişime uğramıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası, hızlı kentleşmenin yarattığı büyük konut açığı karşısında, kent sakinlerinin alım gücü ile uyumlu yeterli konut arzının sağlanamaması temel bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Savaş sırasında konut yapımının durması ve hemen ardından gelen yoğun göç, bu açığı derinleştirmiştir. Başlangıçta hâkim olan bireysel konut sunumu (vatandaşın arsa alıp tek tek konut yaptırması), artan talebi karşılamakta yetersiz kalınca, konut sorununu aşmayı sağlayan iki önemli süreç ortaya çıkmıştır: gecekondu ve yapsatçılık. Hızlı kentleşme ve imarlı arsa arzının yetersizliği, arsa fiyatlarını yükseltmiş ve orta sınıfın tek parselde konut yapma olanağını bitirmiştir. Çözüm ise, tek parselde birden fazla kişinin bir araya gelerek apartmanlarda daire sahibi olması, yani kat mülkiyeti biçiminde gelişmesi olmuştur. 1954 yılında noterlik yasasında bir değişiklik yapılmış, 1965 yılında Kat Mülkiyeti Kanunu kabul edilmiştir. Bu yasal düzenlemeyle, yapsatçı türü konut sunum biçiminin ve kooperatifçiliğin hızla gelişmesinin önü açılmıştır. Konut sorununun yoğunlaşmasına paralel olarak kentsel planlama alanında da değişimler yaşanmıştır. Abrams'ın raporunun da etkisiyle, bir önceki dönemin sadece fiziksel biçimlendirmeye odaklanan anlayışı eleştirilmiş, kentlerin yeniden inşası ve hızla artan nüfusun sorunlarına rasyonel çözümler bulma ihtiyacı, estetik ve kentsel sağlık gibi kaygılardan uzaklaşarak işlevsel ve rasyonel bir planlama anlayışının ön plana çıkmasına neden olmuştur.

Bu yeni dönemde, toplumsal ve ekonomik işlevleri fiziksel planlamayla bütünleştirmeyi hedefleyen çok disiplinli ve çok yönlü araştırmalara dayanan "kapsamlı (comprehensive) rasyonalist planlama" anlayışı bir paradigma değişikliği olarak ortaya çıkmıştır. 1958'de İmar ve İskan Bakanlığının kurulmasında etkili olan bu yeni yaklaşım, hızlı kentleşme karşısında yetersiz kalan eski planlama anlayışının yerini almıştır. Ancak bu yeni paradigma, planlama süreçlerini ağırlaştıran ve esnek olmayan yapısı nedeniyle eleştirilmiştir (Tekeli, 1998, s.116-120). Kentin gelecek 20-30 yıldaki gelişim yönünü ve biçimini gösteren bu planlama anlayışında, plancıların bilimsel bir dizi araç kullanarak, çeşitli düzeylerdeki mekânsal birimlerin sorunlarını belirleyip bu sorunların çözümüne yönelik uzun erimli ve sonuçları önceden kestirilebilecek bir dizi yasa önerisini plan çerçevesinde geliştirebileceği varsayılmaktadır. Bilimsel bilgi ve teknikler etrafında şekillenen bu süreçte, plancının mevcut sorunların çözümüne yönelik en iyi alternatifi tespit etme yetisine sahip olduğu kabul edilmektedir. Plan, toplumun arzu

edilen fiziksel gelişimini sağlamaya yönelik, yasal temelli ve geleceğe dönük amaçları içeren çok yönlü bir rehber olarak tanımlanmıştır. Plan, salt fiziksel değil, toplumsal, ekonomik ve politik işlevleri de bütünleştiren tek bir programdır. Planın, yerleşmenin belirli bir bölümünü değil, bütününde fiziksel gelişmeyi etkileyen tüm işlevsel unsurları kapsamasıdır. Parçacı yaklaşımlar bu ilkeye terstir (Ersoy, 2017, s.127-164). Bu bağlamda, Türkiye'de İkinci Dünya Savaşı sonrası kentleşme sorunlarına yanıt arayan, Akılcı Kapsamlı Planlama Kuramı'nın başlangıcı 1957 tarihli Nihat Yücel-Raşit Uybadin Planı olmuştur. Ersoy'a (2012, s. 98) göre bu dönemde hazırlanan Yücel–Uybadin Planı, kente ilişkin kuramın öngördüğü uzun erimli vizyondan uzak, rasyonel alternatif analizi ve bütüncül kontrol gibi ideal ilkeleri yansıtamamış, piyasa eğilimlerini gözeten bir anlayışta olmuştur. Bu durum, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Devletin görece özerkliğinin zayıflaması ve piyasa güçlerinin kentsel gelişmede ağırlık kazanmasıyla paraleldir. Nitekim plan, merkezden çevreye doğru kontrolsüz ve sürekli yayılan, kentin yağ lekesi biçimindeki gelişim eğilimine meşruiyet kazandıran ve küçük düzeltmelerle yetinen bir yaklaşımı benimsemiştir.

Necatibey Mahallesi: Tarihsel Arka Planı

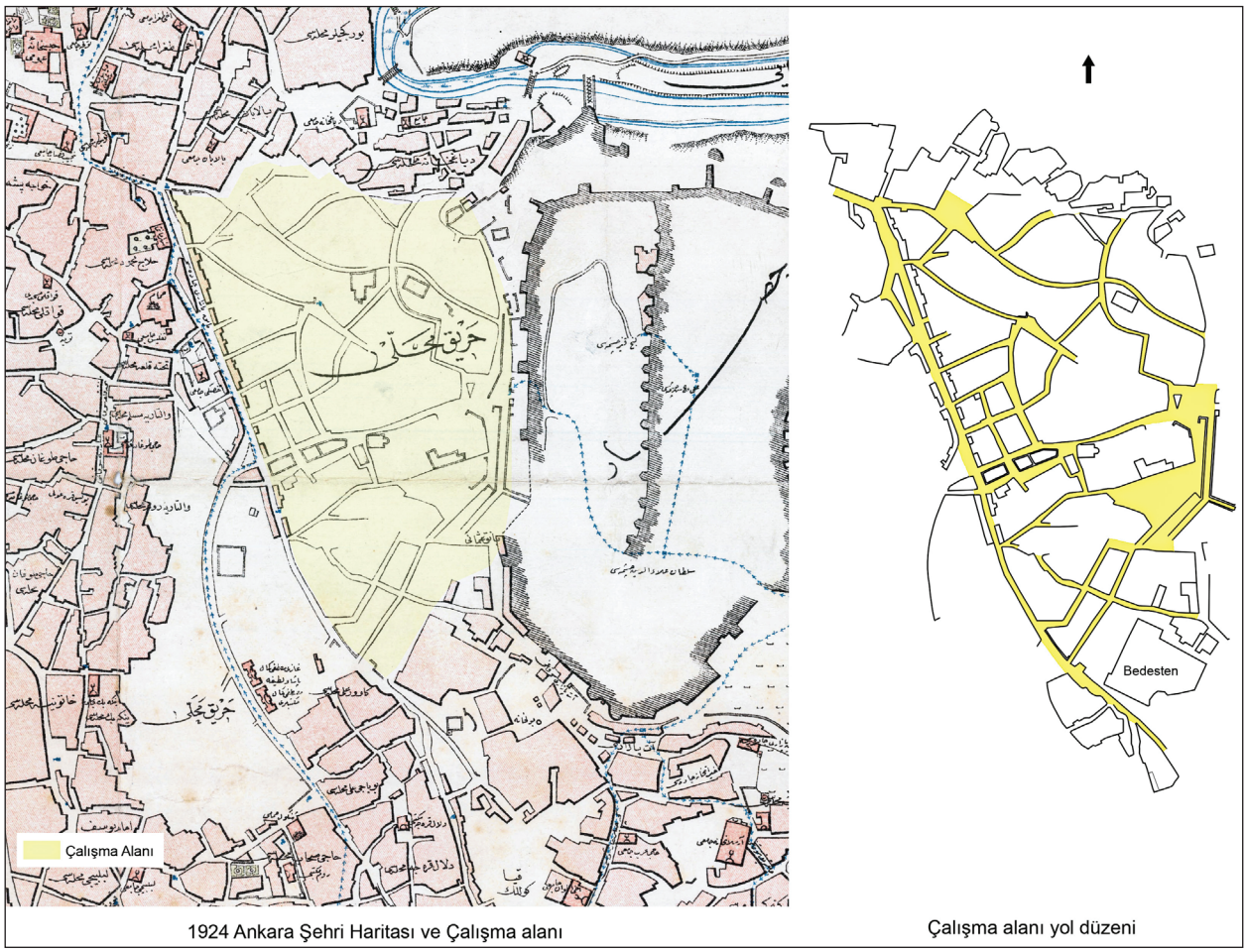
Planlama süreçlerini daha iyi kavrayabilmek için Necatibey Mahallesi'nin Ulus kent dokusundaki konumunu anlamak gerekmektedir. Mahalleyi etkileyen dinamikler, planlama süreçlerinin temel arka planını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Necatibey Mahallesi, Ankara Kalesi'ne

Şekil 1. 1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası'nda İstasyon-Necatibey Mahallesi aksı.
Kaynak: Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Arşivi, 2022 (Haritaya eklemeler yazar tarafından yapılmıştır).

olan yakınlığı nedeniyle tarih boyunca önemli bir ticaret ve yerleşim alanı olmuştur. Osmanlı Dönemi'nde Mahmud Paşa Bedesteni ve Kurşunlu Han'ın oluşturduğu ticaret bölgesi, ekonomik hareketlilikten dolayı mahallenin stratejik konumunu güçlendirmiştir (Öztürk, 2023, s.16-24). 19. yüzyıl sonlarında, Ankara'da yönetici merkezin ortaya çıkmasıyla birlikte kentin odak noktası Bedesten ve çevresinden uzaklaşarak, 1892'de demiryolunun da katkısıyla İstasyon Caddesi-Taşhan Meydanı eksenine kaymıştır. Ancak, kentin odağındaki bu kaymaya karşın, Necatibey Mahallesi, üç büyük ticari bölge olan Aşağı Yüz, Yukarı Yüz ve Tabakhane arasında yer alarak stratejik konumunun önemini sürdürmüştür (Aktüre, 1978, s.126-127). Bu değişim süreci devam ederken, 1916 yılında yaşanan büyük yangın, Necatibey Mahallesi'nin büyük bir kısmını etkileyerek mahallede yeniden yapılanma sürecini başlatmış ve planlama girişimlerine zemin hazırlamıştır.

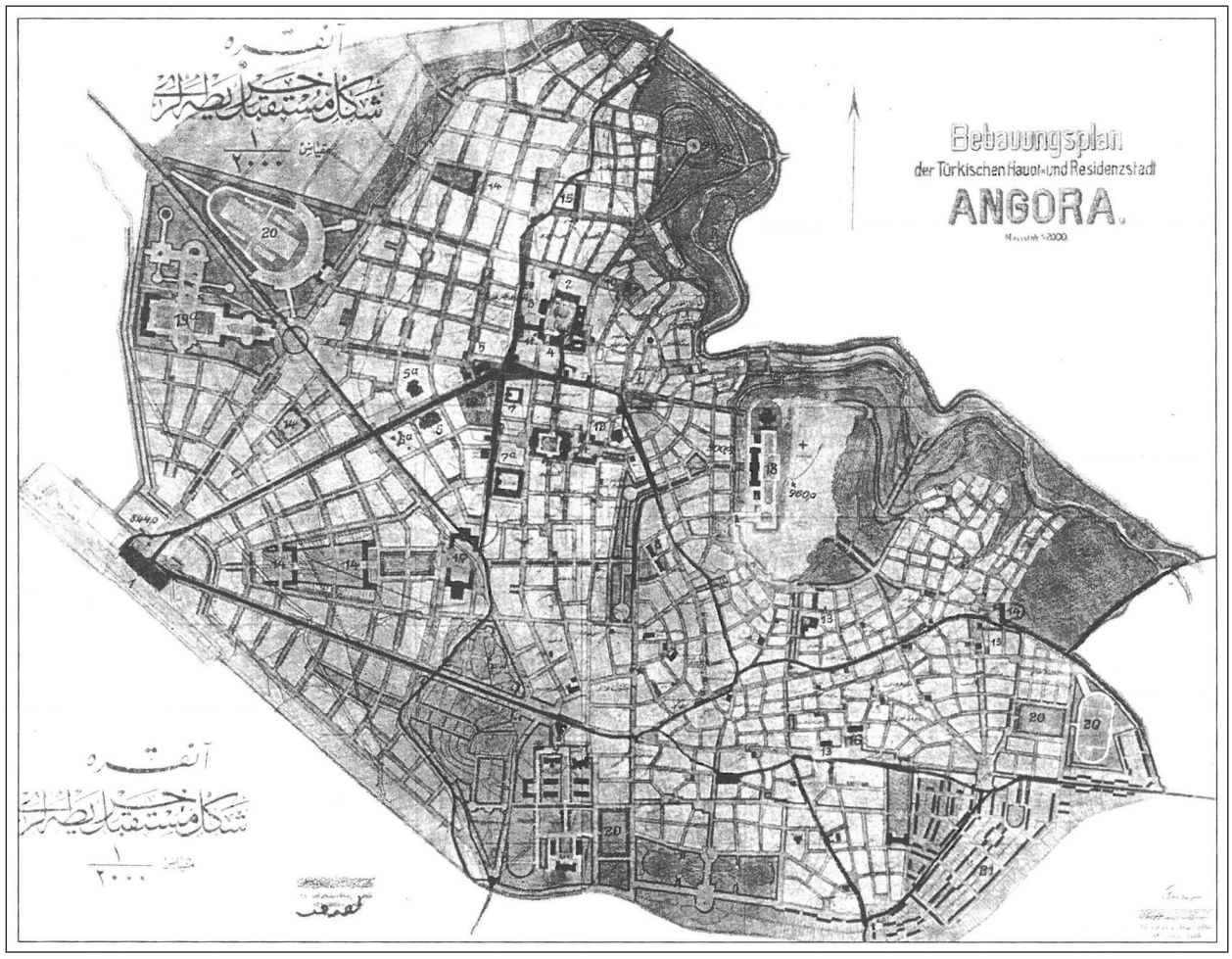
Bu tarihsel arka plan ve değişim süreci, Cumhuriyet'in ilanından sonra mahalleye yönelik planlama kararlarının alınmasında belirleyici bir rol oynamıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde hazırlanan 1/4000 ölçekli ve 1924 tarihli Ankara Şehri Haritası (Şekil 1), Necatibey Mahallesi'nin mevcut durumunu belgeleyen önemli bir kaynaktır (Şekil 2). Harita üzerinden mahallenin Anafartalar Caddesi'ndeki yapılaşma durumu ve mahalledeki genel yapı adası oluşumu açıkça görülebilmektedir. Bu harita, mahalledeki ilk planlama kararlarını analiz etmek için oldukça değerli bir veri sunmaktadır.

Şekil 2. 1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası Necatibey Mahallesi mevcut yol düzeni.
Kaynak: Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Arşivi, 2022 (Haritanın sayısallaştırılarak çizimi yazar tarafından yapılmıştır).

Birinci Dönem: Necatibey Mahallesi'nin İlk Planlanması 1924 Lörcher Planı

Ankara'nın modern kent planlama sürecini başlatan 1924 tarihli Lörcher Eski Şehir Planı (Şekil 3), 150.000-200.000 nüfusu barındıracak şekilde, kentsel dokuyu tanımlayan yollar ve eksenler, meydanlar, ardışık yeşil alanlar ile halk sağlığını destekleyen açık alanlar gibi tasarım unsurların yanı sıra, "Güzel Kale" kavramı ve bölgeleme kararları çerçevesinde şekillenen mekansal düzenlemeleri kapsamaktadır. Bu ilkelerin uygulanmasında ve kentsel kararların alınmasında, Eski Şehir'in mevcut ticari ve sosyal merkezleri önemli birer referans noktası olarak ele alınmıştır. Zira Necatibey Mahallesi zaten Ankara'nın ticari caddelerinden biri hâline gelen Anafartalar Caddesi ile doğrudan ilişkilidir. Anafartalar Caddesi'nin genişleyerek ilk modern ticaret eksenine dönüşmesi (Sağdıç, 1993, s. 93-94), mahalleyi bu ticari hareketliliğin merkezinde konumlandırmıştır. İlk betonarme apartmanların burada inşa edilmesi ve mahalledeki arazi fiyatlarının Ankara'daki en yüksek seviyelere ulaşması (Baukomission der Stadt Ankara, 1954, s.100-102), mahallenin merkezi konumunu devam ettirerek; kent mekânı içindeki stratejik konumunu pekiştirmiştir. Bu tarihsel önem, Lörcher Planı'na da yansımış; mahalle, stratejik konumu sayesinde merkezî eksenlerin ve kamusal mekânların şekillendirilmesinde önemli bir referans noktası olmuş, planda yalnızca mevcut ticari ve kamusal mekânlarla değil, aynı zamanda Ankara'nın yönetici merkeziyle olan ilişkisi bağlamında da değerlendirilmiştir.

Şekil 3. 1/2000 ölçekli 1924 tarihli Lörcher eski şehir planı.
Kaynak: Cengizkan, 2004, s.39.

Planlama Yaklaşımı: Lörcher plan raporunda, Necatibey Mahallesi'nin içinde yer aldığı alana ve genel plana ilişkin ilkeleri ortaya koyulmuş; açık renkle gösterilen kısımlarda yapılaşmanın genel niteliği şöyle tanımlanmıştır (Cengizkan, 2004, s.153-154):

> Şehrin bu kısımlardan gayrı esmer renkle gösterilen mıntıkaları kısmen toplu olarak iki katlı bina tarzı inşaatı tatbik olunursa da, sûreti umumiyede açık ve seyrek bir imar mıntıkası teşkil eyler ve buraların kısmen toplu olarak iki katlı bina tarzı inşaatı tatbik olunursa da, sûreti umumiyede açık ve seyrek bir inşa sistemi takibiyla münferid (yalnız) binalar ve arsalar arasında sayfiyevî (yazlık türü) mebânî tarzı inşasına doğru temayül gösteriliyor.
>
> …bina hacimlerinin kavaidi-i hıfzı-sıhhate muvafık (sağlık kurallarına uygun) tarzda olmasına ve kâfi ziya (ışık) ile kâfi hava alan mesken binalarının vücuda getirilmesine da'imî dikkat sarf eylemelidir… Bina nizamnamesinde, sanayi-i nefise (güzel sanatlar) zevkini tatyib eden tanzimat dahi şerh edilmiş olmalı, fakat bunlar kat'i bir sistem olarak mecburi'tatbik olmalıdır (zorunlu olarak uygulanmalıdır).

Bu ifadelerdeki Lörcher'in, "iki katlı bina tarzı," "açık ve seyrek bir imar mıntıkası," "münferid (yalnız) binalar" ve "sayfiyevî (yazlık türü) mebânî tarzı" tanımlamaları, düşük yoğunluklu, bahçeli ve müstakil konutlardan oluşan bir yerleşim modelini tarif etmekte ve bu yaklaşımı, bahçe-şehir düşüncesine yakın durmaktadır. "… bina hacimlerinin kavaidi-i hıfzı-sıhhate muvafık (sağlık kurallarına uygun) tarzda olmasına ve kâfi ziya (ışık) ile kâfi hava alan mesken binalarının vücuda getirilmesine da'imî dikkat sarf eylemelidir" vurgusu da dönemin modern planlama yaklaşımında baskın olan, hava ve ışık sürekliliğini önceleyen sağlık odaklı bir yerleşme biçiminin hedeflendiğini göstermektedir. Son olarak "Bina nizamnamesinde sanayi-i nefise (güzel sanatlar) zevkini tatyib eden tanzimatın da kat'i bir sistem olarak mecburi'tatbik (zorunlu olarak uygulanması)" gerektiği belirtilerek estetik kaygıların da plana dâhil edildiği anlaşılmaktadır.

Yapı Adası Düzeni: Mahallenin arazi eğiminin bedesten ve kaleye doğru artması, bu iki ana yapının kentsel silüetteki görünürlüğünü ortaya çıkarmıştır. Lörcher, hazırladığı planda bu topografik yapıyı kullanarak Kale Meydanı'nı eğim yönünde kaleye bağlanan ışınsal (radyal) yollarla tasarlamıştır. Eğimin arttığı bu yöne doğru ilerleyen ışınsal yollar, mahallenin üçgen geometrik formunu daha belirgin hâle getirmiş; mahalle formunu büyük yapı adaları düzeniyle oluşturmuştur.

Yol Ağı Sistemi: Lörcher'in yaklaşımında caddelerin tasarımı merkezî bir rol oynamıştır. Plancı, "Görkemli caddeler olarak düşünülen caddelerin başlangıcı istasyon, ya da istasyon meydanı, son noktası ise parlamentoda, ya da parlamentonun önündeki meydandadır" (Cengizkan, 2004, s.165) notuyla bu caddelerin kritik başlangıç ve bitiş noktalarını belirlemiştir. Planda, parlamentonun önündeki meydan Necatibey Mahallesi'nde konumlandırılmıştır. Bu konumlandırma, mevcutta var olan İstasyon-Necatibey Mahallesi-Kale ulaşım eksenini (Bkz.: Şekil 1) referans alarak planın bütününde güçlü bir bağlantı kurulmasını sağlamıştır. Bu eksen, Necatibey Mahallesi'ne hem giriş hem de çıkış yönünde kuvvetli bağlantılar kazandırarak mahallenin diğer bölgelerle ilişkisini netleştirmiş, mekânsal organizasyonun düzenli ve yönlendirici yapısıyla ulaşım kolaylığını ve konum belirginliğini sağlamıştır.

Planda ulaşım, merkezden çevreye doğru ışınsal (radyal) bir sistemle tasarlanmıştır (Şekil 4). Bu sistem, ana yolların merkezi bir noktadan başlayıp dışa doğru genişlemesini sağlayarak ulaşımın kolay ve etkili olmasını hedeflemiştir. Bu yollar, kentsel fonksiyonları çevrelemiş ve dış bölgelerle bağlantı kuran bir ağ yapısı oluşturmuştur.

Anafartalar Caddesi, 1924 tarihli Ankara Şehri Haritası'ndaki mevcut hâliyle Lörcher Eski Şehir Planı'nda korunmuştur. Diğer önemli yollar ise şunlardır:

- Işıklar Caddesi: Mevcut durumu korunmuş; planda, Gazi Meydanı ile Kale'de öngörülen yönetim merkezi (meclis binası) arasında geniş, yeşil bir yaya yolu olarak tasarlanmıştır. Bu yeşil yaya yolu, çevresel uyum ve mekânsal bütünlüğü güçlendirmiştir (Şekil 5).
- Hisar Caddesi: Yüksek eğime rağmen topografyaya dik bir şekilde Kale Meydanı'nı ve meclisi birbirine bağlayan bir yaya yolu olarak ilk defa Lörcher Planı'nda düşünülmüştür. Lörcher (1925b, s. 10), Hisar Caddesi'ni bir gezinti yolu olarak tarif etmiştir:

  Planda en canlı ana cadde, bir promenad (gezi yolu) olarak doğuya doğru Hisar'a (Zitadelle) uzatılmıştır; bu uzatma bir yangın alanının[3] üzerinden geçmekte ve (arazi koşulları araç trafiğine izin vermediği için)

3 bkz.: Lörcher, 1925a, s. 2, Şekil 4.

Şekil 4. 1 /2000 ölçekli 1924 Lörcher eski şehir planında Necatibey Mahallesi için önerilen yol düzeni.
Kaynak: Planın sayısallaştırılmasıyla yazar tarafından çizilmiştir.

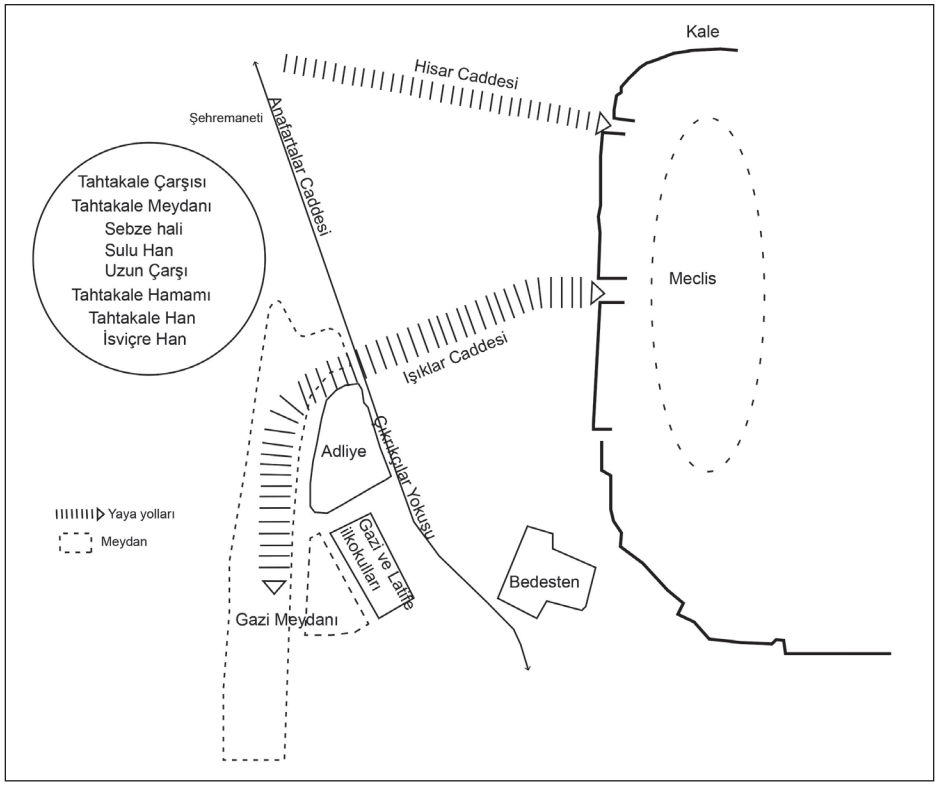
> en güzel manzaralardan birini serbest bırakmaktadır. Bu yol, batıya doğru da bir promenad olarak, yine bir taşıt yolu olmayacak şekilde devam ettirilmekte ve Sternplatz (Yıldız Meydanı) arkasında şehir bahçesi ve sergi bahçeleri bulunan millî parka bağlanmaktadır. Batı yönünde bir halk evi (Volkshaus), doğu yönünde ise Kale'nin eteğinde kubbe ile taçlandırılmış bir parlamento binası odak noktası ve kapanış noktası oluşturacaktır.

Günümüzde varlığını sürdüren bazı önemli yolların ilk kez Lörcher Planı'nda tasarlandığı görülmektedir. Bunlar, Konya Caddesi, dış kale duvarları ile Necatibey Mahallesi arasından geçen İpek Caddesi ve Alataş Sokak'tır.[4]

Arazi Kullanım ve Kat Adedi: Planın arazi kullanımında, mevcut durumda şehir merkezi olarak gösterilen bölge (Cengizkan, 2004, s. 247) plan kararlarında da kentin merkezi olarak önerilmiştir. Necatibey Mahallesi ise, belirtilen kent merkezinin ve Kale'ye önerilen meclis binasının arasında, düşük yoğunluklu (1-2 katlı) ve bahçeli konut bölgesi olarak düşünülmüştür. Bu konumuyla Necatibey Mahallesi; meclisin, merkez ticari alanın, güneyde bedestenin, şehremanetinin, adliyenin, Gazi ve Latife okullarının çevrelediği ve Anafartalar Caddesi-Çıkrıkçılar Yokuşu'yla oluşan ana caddenin oluşturduğu çok önemli bir konumda yer almıştır.

Koruma Yaklaşımı: Lörcher, planında koruma anlayışını önceliklendirmemiştir. Bununla birlikte plan, eski dokuya yönelik doğrudan bir korumacı yaklaşım sergilemese de, kentsel estetik ve manzara değerlerine önem vermiştir. Özellikle "güzel kale" (Zitadelle) anlayışı çerçevesinde, kentin silüetini ve görsel bütünlüğünü güçlen-

4 Yol isimleri için bkz.: Tablo 1.

Şekil 5. 1924 Lörcher Eski Şehir Planı Necatibey Mahallesi ve çevresi fonksiyon şeması.
Kaynak: 1 /2000 ölçekli 1924 Lörcher eski şehir planı altlık olarak kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

direcek caddeler ve gezi yolları tasarlamıştır. Lörcher'in, "Muhteşem Hisar'ı (Zitadelle) mümkün olduğunca sık manzaraya açma ve onu kent silüetine dâhil etme…" (Lörcher, 1925b, s. 10) fikri, manzaralı bölgelerin yapılaşmadan korunmasını öngörerek estetik değerleri dolaylı biçimde koruma altına almaya odaklanmıştır.

Planlamada Necatibey Mahallesi: Lörcher, "Kamu binalarının, şimdiki binaların konumları da gözetilerek, gruplar hâlinde birleştirilmesi öngörülmüştür. İleride, hükümet binalarının Kale'nin önünde yükseltilmiş bir teras üzerine yapılması planlanmıştır" (Cengizkan, 2004, s.164) şeklindeki notuyla, yönetim merkezini kentsel silüetin en görünür noktasında konumlandırmayı amaçlamıştır.

Bu plan dâhilinde, Necatibey Mahallesi stratejik roller üstlenmiştir:

- Bağlantı ekseni: Meclis binası ve Kale'ye giden ana ulaşım eksenleri, büyük ölçüde Necatibey Mahallesi üzerinden sağlanmıştır. Bu durum mahalleyi, merkeze, hem giriş hem de çıkış yönünde kritik bir bağlantı noktası hâline getirmiş, böylece mahallenin kent silüetindeki görünürlüğünü artırmıştır.
- Merkezî unsur: Ankara Kalesi gibi tarihsel bir simgenin hemen yanında yer alan mahalle, eski şehirle güçlü bir bağ kurmuştur. Lörcher Planı'nda Necatibey Mahallesi, eski şehrin bütününe entegre edilmiş merkezî bir unsur olarak ele alınmıştır.

Sonuç olarak, Lörcher'in bu planlama kararları; Necatibey Mahallesi'ni hem yeni yönetim merkeziyle ve ulaşım yollarıyla bütünleştirmiş, hem de kentin modernleşme sürecinde stratejik bir merkez hâline getirmiştir.

İkinci Dönem: 1938 Tarihli Necatibey Mahallesi Yangın Yeri Planı

1932 yılında onaylanan Jansen Planı, kentin gelişme yönlerini ve temel mekânsal kurgusunu tanımlayan bir nazım plan niteliği taşımakla birlikte, ölçeğine dair yeterli ve kapsamlı öneriler getirme konusunda yetersiz kalmıştır. Planın uygulanması ise uygulama sürecinde ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda, Jansen tarafından hazırlatılan mevzi planlar, esas planın uygulamadaki boşluklarını tamamlayan bir düzenleme olarak işlev görmüştür (Keskinok, Özgür ve Efeoğlu, 2023, s.17). Bununla birlikte Jansen, kentsel kurguyu mahalle birimleri üzerinden şekillendirmeye yönelerek, nazım planın çerçevesini bu

birimlerin örüntüleriyle uyumlu hâle getirmiştir. Keskinok, Özgür ve Efeoğlu'ya göre (2023, s.21-22) bu yaklaşım, yol ve meydan örüntüsüne odaklanan 19. yüzyıl klasik yol planlaması yaklaşımından bir farklılaşmayı temsil etmiş; Ünlü (2024, s.154-183) ise Jansen'in bu yaklaşımını kenti üst ölçekte bir bütün olarak ele alarak, bu bütünü mahalle birimleriyle ilişkilendirdiği bir bütün-parça ilişkisi olarak kurduğunu belirtmiştir.

Jansen, planınında; fonksiyonel bölgeleme ve konumlandırma,[5] halk sağlığı,[6] ulaşım verimliliği, araziye uygunluk ve manzara koruma, Kale odaklı mekânsal organizasyon[7] gibi temel ilkeleri benimsemiştir.

Jansen'in 1932 tarihli nazım planının ve tüm tasarım çözümlerinin merkezi odak noktasını Ankara Kalesi oluşturmaktadır. Kale'nin bu merkezî rolü iki açıdan önem taşımaktadır: birincisi, Kale, şehrin görsel silüetini ve kimliğini tanımlayan bir "kentsel taç" niteliğindedir ve kentin genel estetiği için belirleyici bir manzara noktası işlevi görmektedir. İkincisi ise Kale'nin, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın simgesel referans noktası olarak derin bir anlamsal değere sahip olmasıdır.

Jansen (1937, s. 6-7), plan raporunda bu yaklaşımını şu sözlerle açıklamaktadır:

> Eski şehr'in muhafazası, eğer yeni şehir mevki verilişi itibari ile ayrılırsa kendinden kabil olur. Bu suretle bu iki kısmın karışması tatbikat bakımından kat'iyyen hatıra gelmez. Diğer cihetten bütün eski şehrin cazibe ve güzelliği, hususiyeti kat kat yükselen canlılık gösteren eski evlerde, hâkim olan taç, Kale'dedir...[8] Sade tarihi noktai nazardan İstiklal harbinin merkezi olması dolayısile ve bu hususun çok kutsi kabul edilmesi yüzünden olan merbutiyet, eski şehirden ve onun hatıralarından birdenbire ayrılmak,[...] kimse tarafından arzu edilemezdi, ve edilmedi. Böylece Ankara, kalenin altında yayılacak, ebediyete kadar mavi, daima parlayan gök altında haşmet saçacaktır.

Jansen, Kale'yi planın merkezine yerleştirerek hem Kale ve çevresinin korunmasını sağlamış hem de Kale çevresini kentin yayılışından ve gelişme alanlarından belirgin biçimde ayırmıştır. Kale'yi korumak için yapılaşma sınırı getirmiş, Kale'yi şehirden ayıran bir "protokol sınırı" tanımlamış ve Lörcher planında öngörülen idari-ticari merkez kurgusunu değiştirerek, bu alanı konut ağırlıklı bir konut yerleşim alanı olarak tasarlamıştır. Tankut'un (1990, s.56) değerlendirmesine göre, Jansen her ne kadar Kale'yi fiziksel ve görsel bir merkez olarak ele almış olsa da, planında belirgin bir işlevsel kent merkezi veya yoğun ticaret alanı tanımlanmamıştır.[9] Bu yaklaşım, Necatibey Mahallesi'nin konumunu doğrudan etkileyen bir mekânsal kararlar bütünü olmuştur. Jansen, Kale ile bitişik olan Necatibey Mahallesi'nin yayılışını sınırlamak amacıyla, Kale ile mahalle arasına bir yeşil bant yerleştirerek hem görsel bir geçiş alanı oluşturmuş hem de Kale ile mahalle arasındaki sınırı fiziksel olarak güçlendirmiştir. Bu bant, aynı zamanda Kale'yi koruyan bir tampon bölge işlevi görmüştür.

Necatibey Mahallesi'nin çevresi ise plan bütününde olduğu gibi, düşük yoğunluklu konut mahalleleri şeklinde tasarlanmıştır. Mahallenin Hisar Caddesi üzerinden İstasyon'a, Işıklar Caddesi üzerinden ise Gençlik Parkı'na bağlanmasıyla, diğer bölgeler ile ulaşım ve fonksiyonel entegrasyon sağlanmıştır.

Jansen, 1932 tarihli nazım planında ortaya koyduğu mekânsal yaklaşım doğrultusunda, kent bütününü mahalle ölçeğindeki birimler üzerinden kurgulama anlayışının bir devamı olarak 1938'de Necatibey Mahallesi için 1/500 ölçekli "Necatibey Mahallesi Yangın Yeri Planı"nı (Şekil 6) hazırlamıştır. Bu plan, mahalle için hazırlanmış ilk plan olmasıyla öne çıkmış, Necatibey Mahallesi özelinde mekânsal düzenlemeleri ve yapılaşma kriterlerini net bir şekilde ortaya koymuştur.

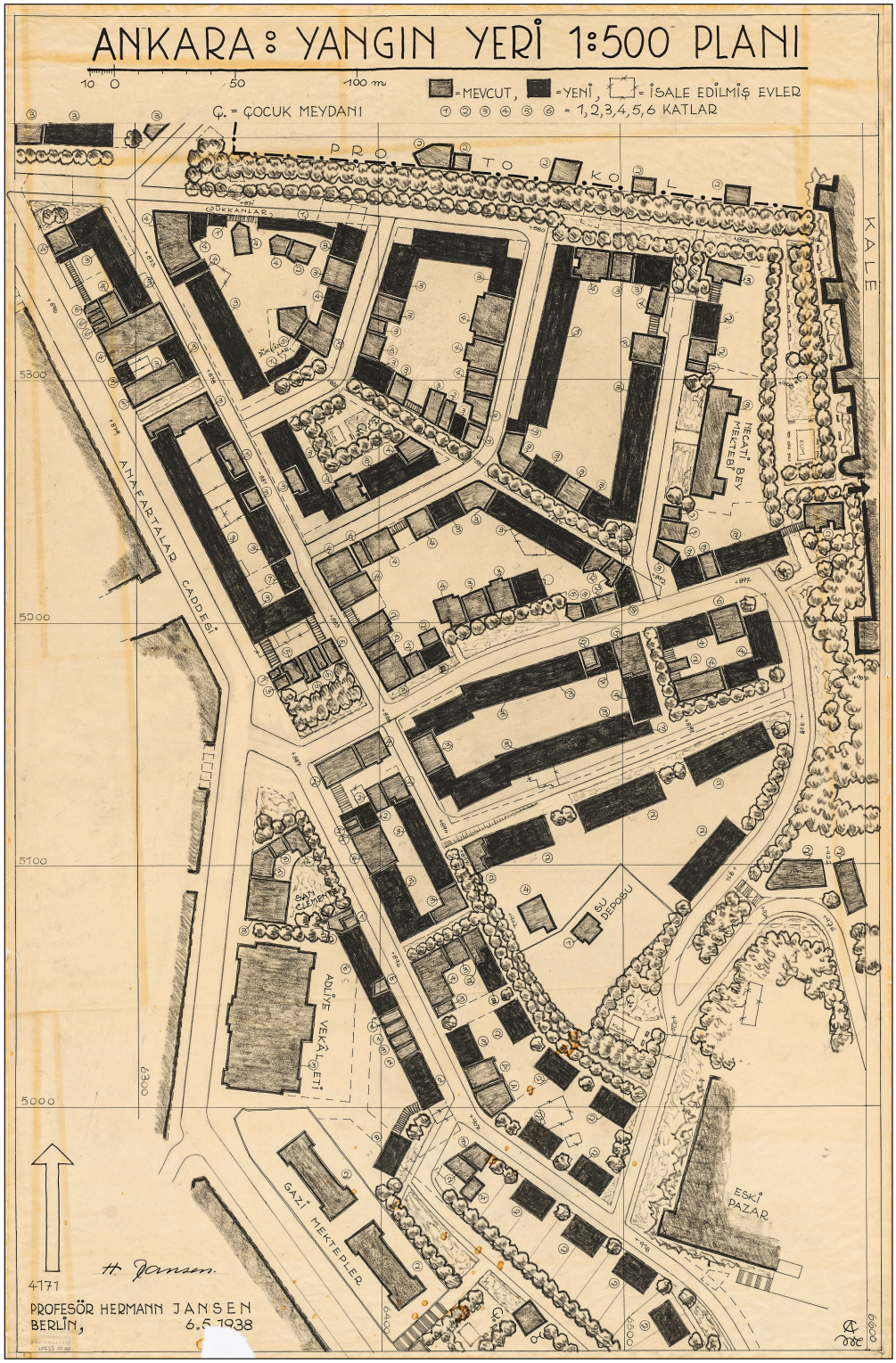
5 İdari merkez, sanayi, mahalleler, vb.

6 Yeşil alanlar, spor alanları, çocuk bahçeleri, parklar, kat sayısının ve yoğunluğunun düşük tutulması ve konutların güneşe göre yönlendirilmesi (Tankut, 1990, s.56)

7 Kentin bütün kısımları, Kale'nin merkez olacağı şekilde tanzim edilmiştir ve Kale, Türk milletinin kültürel mabedini teşkil edecek, bir bina ile taçlandırılacaktır (Keskinok ve diğ., 2023, s.10).

8 Bruno Taut, "Şehrin Tacı" olarak tanımladığı kavramı, şehirlerin en yüksek noktasında yer alan veya şehirde en dikkat çekici ve ikonik bir yapıyı veya yapılar grubunu ifade etmek için kullanmıştır. Bu yapı, şehrin karakterini ve kimliğini yansıtacak şekilde tasarlanmalıdır. Genellikle bir kilise, cami veya benzeri dinî yapı ya da bir anıt olabilir (Taut, 2022, s.47-80). Taut'un bu kavramı, şehirlerin siluetinde önemli bir görsel vurgu oluşturmayı ve şehre benzersiz bir karakter katmayı amaçlamaktadır. Bu tür yapıların yerleştirilmesi, kentin planlaması ve tasarımının önemli bir parçasıdır.

9 Örneğin, 1928 yarışma projesinde "dükkânlar bölgesi" olarak tanımlanan İstasyon Caddesi ve Bulvar arasındaki alan, 1932 kesin planında Gençlik Parkı olarak yeniden düzenlenmiştir.

Şekil 6. Jansen'in 1/500 ölçekli 1938 Necatibey Mahallesi Yangın Yeri Planı, 1938.

Kaynak: Architekturmuseum der TU Berlin, Envanter No. 22796.[10]

10 https://doi.org/10.25645/2m79-g2sh

Planlama Yaklaşımı: Jansen, plan raporunda (Jansen, 1937, s. 13- 40) eski kent dokusunda görülen arsa spekülasyonu nedeniyle çok katlı yapılaşmaya karşı çıkmış; çok katlı kira apartmanlarının kent siluetini bozarak "kışla tipi bir yanlışlık" oluşturduğunu belirtmiştir. Bu nedenle Jansen, "hiçbir bina üç katı geçmemelidir" ilkesini benimseyerek yapı yüksekliklerini sınırlamıştır. Yeni inşaat tarzı olarak iki veya üç katlı sıra ev tipini önermiş; imar planı yapılmadan önce inşa edilmiş dört ya da daha fazla katlı yapıların ise yangın duvarlarıyla silueti bozduğunu belirterek, bunların üst katlarının yıkılarak yeni yapı düzenine uyarlanması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca bodrum katı, çatı katı ve yan çıkmaların kesinlikle yasaklanması gerektiğini vurgulamıştır.

Konut yerleşiminde güneşlenme, havalanma ve ışık alma koşulları temel tasarım ilkeleri arasındadır. Jansen, "Her yer güneş görmelidir" diyerek, binaların şimal-cenup (kuzey-güney) doğrultusunda yerleştirilmesini, güneş görmeyen oturma kısımlarının ise kesinlikle kabul edilmemesini savunmuştur.

Mahalle ölçeğinde, özellikle eski yerleşim alanlarının yenilenmesinde, caddeye amut dizilmiş sıra evler modelini benimsemiştir. Bu evler, ana caddeye üçer metrelik dar servis yolları ile bağlanmakta; bu sayede hem araç trafiğinden uzak bir çevre oluşturulmakta hem de yaya yolları ile taşıt yolları birbirinden ayrılmaktadır. Her ev sırasının arkasında yer alan yeşil şeritler (bahçe ya da park bantları), mahalle içinde bir açık alan sistemi oluşturmaktadır.

Jansen'in "cadde–sıra evleri–yeşillik" düzeni olarak geliştirdiği şeması, hem sağlıklı yaşam koşullarını hem de görsel bütünlüğü destekleyen bir yerleşme biçimini ifade etmiştir. Ayrıca, otomobillerin konut alanlarına kadar girmemesi gerektiğini, araçların yol başlarında park etmesi gerektiğini savunmuştur. Bu bağlamda, konut gruplarına yalnızca kısa servis yollarıyla erişilmekte, okul, istasyon gibi yerlere ise yeşil yaya şeritleri üzerinden erişim sağlanmaktadır. Son olarak, apartman tipi konutların yalnızca "yeni şehir" kısımlarında inşa edilebileceğini; buna karşılık eski kentte alçak katlı, sıra ev tipinde yapıların tercih edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu çerçevede Jansen'in planlama yaklaşımı şu şekilde yorumlanabilir:

- Städtebau (şehir tasarımı) anlayışı: "Cadde–sıra evleri–yeşillik dizilimi" ile oran aranması, caddelere amut dizilen evlerin oluşturduğu yarı kapalı mekânlar ve cephe sürekliliği, kentin siluetine ve manzara etkisine duyulan hassasiyet, eski şehrin mekânsal çevresinde uyum ve birliğin gerekliliğinin vurgulanması, "yangın duvarlarının manzarayı bozması" gibi estetik denge vurguları, planlamada bütüncül bir şehir tasarımı (Städtebau) anlayışına sahip olduğunu göstermektedir.
- Bahçe-Şehir ilkeleri: "Her yer güneş görmelidir" ilkesiyle sağlıklı yaşam çevresi vurgusu, şimal–cenup doğrultusunda konumlandırılmış, alçak katlı konutlar, yaya yolları ile araç yollarının ayrılması, konut gruplarını birbirine bağlayan yeşil yaya koridorları; bahçe-şehir yaklaşımının sağlık, ışık, hava ve yeşil alan temelli yaşam çevresi ilkelerine bir gönderme taşımaktadır.

Yapı Adası Düzeni: 1938 yılında hazırlanan 1/500 ölçekli Yangın Yeri Planı'nın lejantı, Necatibey Mahallesi'ndeki mevcut yapı stoğunu göstermesi açısından kritik öneme sahiptir. Plan lejantında, o dönemde var olan yapılar, Jansen'in planlama yaklaşımı doğrultusunda iki temel kategoriye ayrılmıştır: "isale edilmiş evler"[11] ve "mevcut" olarak nitelendirilen yapılar. Jansen, isale edilmiş (kaldırılması/yıkımı önerilen) yapıların iptalini öngörürken; mevcut olarak işaretlediği yapıların ise kentsel dokuya entegre edilerek korunmasını önermiştir. "İsale edilmiş evler", plan raporunda eleştirilen "berbat yığıntılar" veya plansız, nizama uymayan yapılardır. Bunların kaldırılarak yeni imar düzenine yer açılması amaçlanmıştır. "Mevcut" olarak tutulmasını önerdiği yapılar ise, yeni imar düzenine uygun olabilecek nitelikte yapılardır. Bu ayrım, onun plan raporunda yapı düzenine ilişkin eleştirilerini de açıklayıcı niteliktedir. Mahallede rastlanan (yani tesadüfen ortaya çıkan) çeşitli ve düzensiz modern yapı biçimlerinin engellenmesi gerektiğini belirten Jansen'in hedefi, rastgele ve uyumsuz yapılaşmaya karşı düzenleyici müdahalede bulunmaktır. Yapılaşmada parsel büyüklükleriyle (arsa ölçeğiyle) uyumsuz bina yüksekliği/çatı düzeyleri görüldüğünü ve bu orantısız, yetersiz, uyumsuz binaların inşa sürecinin devam ettiğini; mü-

11 1/500 ölçekli ve 1938 tarihli Necatibey Mahallesi Yangın Yeri Planı lejantında yer alan "isale edilmiş evler"; plancı tarafından mevcutta yer alan, ancak planda yeşil alan üzerinde, yol üzerinde veya "yeni" olarak öneri geliştirdiği çeper bloklar üzerinde kalan yapılara planda yer verilmemesini, yani yıkılmasını ifade etmektedir. Lejantta yer alan "yeni", kendisinin öneri olarak geliştirdiği yapıları temsil etmektedir.

dahalenin gecikmiş veya yetersiz olduğunu plan notunda vurgulamıştır. Notun devamında, o dönemde Ankara'da ciddi bir konut açığı olduğunu belirten Jansen, konut sıkıntısının, insanların normalde yaşaması uygun olmayan bodrum katlarını bile tadil ederek kullanmasına yol açtığını; bunun da yapı nizam ve şartlarına uymayan yeni ve sağlıksız durumlar yarattığını ifade etmiştir. Jansen'e göre çözüm, bu "berbat yığıntıların yok edilmesi" (Jansen, 1937, s. 42) dir. Ancak bu şekilde Ankara, oturma amaçlarına uygun ve gelecekteki gelişimine örnek olacak bir model olabilecektir.

> …Bu sayede yangın yerinde tesadüf edilen karışık, modern inşaat şekillerinin önüne geçilmelidir…Ayrıca arsaların büyüklüklerine hiç uymayan bina yükseklik ve alçaklıklarına tesadüf edilmektedir. Maalesef şimdi bile nisbetsiz, tatmin etmeyen binalar yükselmektedir. Hatta hâlâ devam eden ev kıtlığı yüzünden bodrum katlarını bile kiralayabilmek için tevsi ve tamir ettirerek, yeni oturma fikrine yapı nizam ve şartlarına hiç uymayan vaziyetler meydana gelmektedir. Ancak bu gibi berbat yığıntıların yok edilmesine Ankara, oturma maksatlarına uygun ve istikbaldeki inkişafına (gelişim) numune olabilir (Jansen, 1937, s. 42).

Öte yandan, Jansen'in Kale'yi "Türk milletinin kültürel mabedi" olarak tanımlayan Kale odaklı mekânsal organizasyon görüşü, Necatibey Mahallesi'ne öncelikle Kale siluetini koruyacak ve konut yayılımını sınırlayacak bir işlev yüklemiştir. Ancak, eski şehirde imar faaliyetleri arazi spekülasyonunu körükleyici bir rol oynadığı için (Bademli, 1985, s.14); özellikle Anafartalar Caddesi çevresinde yoğunlaşan arsa spekülasyonları ve baskılar, hem Necatibey Mahallesi'nde hem de ana caddelerden biri olan Anafartalar Caddesi'nde (Şekil 7) yenilemelere hız kazandırmıştır.[12] Buna ek olarak, bu baskılar, planın öngördüğü düşük katlı ve düzenli yapı adası sisteminin hayata geçmesini zorlaştırmıştır. Bu nedenle, buralarda uygulanabilecek kademeli alçak bir yapılaşma düzeniyle istenmeyen görünümün değiştirilebileceğini belirten Jansen (1937, s. 14), bu gelişmelerden ve yüksek yapılardan duyduğu rahatsızlığı şu şekilde özetlemiştir:

> ...Pahalı arsalarda iktisadi bir çare olarak istimal (kullanım) edileceklerdir. Fakat yangın yerlerinin doldurulması işinde kullanmaya çalışılmalıdır. Tesirli bir inşaat talimnamesi kabul edilmelidir. Esasta hiçbir bina üç katı geçmemeli, arka evler, yan çıkmalar, bodrum apartmanları ve müstakil çatı apartmanları katiyetle men edilmelidir ve bilhassa arsaların istimali, yükseklikleri bir nisbet ve nizama tabi kalmalıdır. Böylelikle kendiliğinden arsaların mubalağalı pahalılıkları durdurulmuş olur. Çok sıkı ve âzami istifade ile, yüksek binalar kurularak fazla kazanç menbai temin eden arsaları men etmelidir.

Bu bağlamda, Necatibey Mahallesi Yangın Yeri Planı çalışmada sayısallaştırılarak, planda yer alan mevcut ve isale edilmiş evler, 1929-1936 Necatibey Mahallesi Kadastral Haritası'na işlenmiş ve bunun sonucunda mevcut ve isale edilmiş evler kadastral haritaya tam olarak oturmuştur (Şekil 8). Kadastral haritaya tam olarak oturan bu yapıların 1938 planının lejantındaki "isale edilmiş evler" ve "mevcut" olarak ayrılan yapılar, Jansen'in planı hazırladığı sırada mahalledeki yapı stoğunu detaylıca ve doğru bir şekilde göstererek mahallenin mevcut durumunu belgelemiştir.[13]

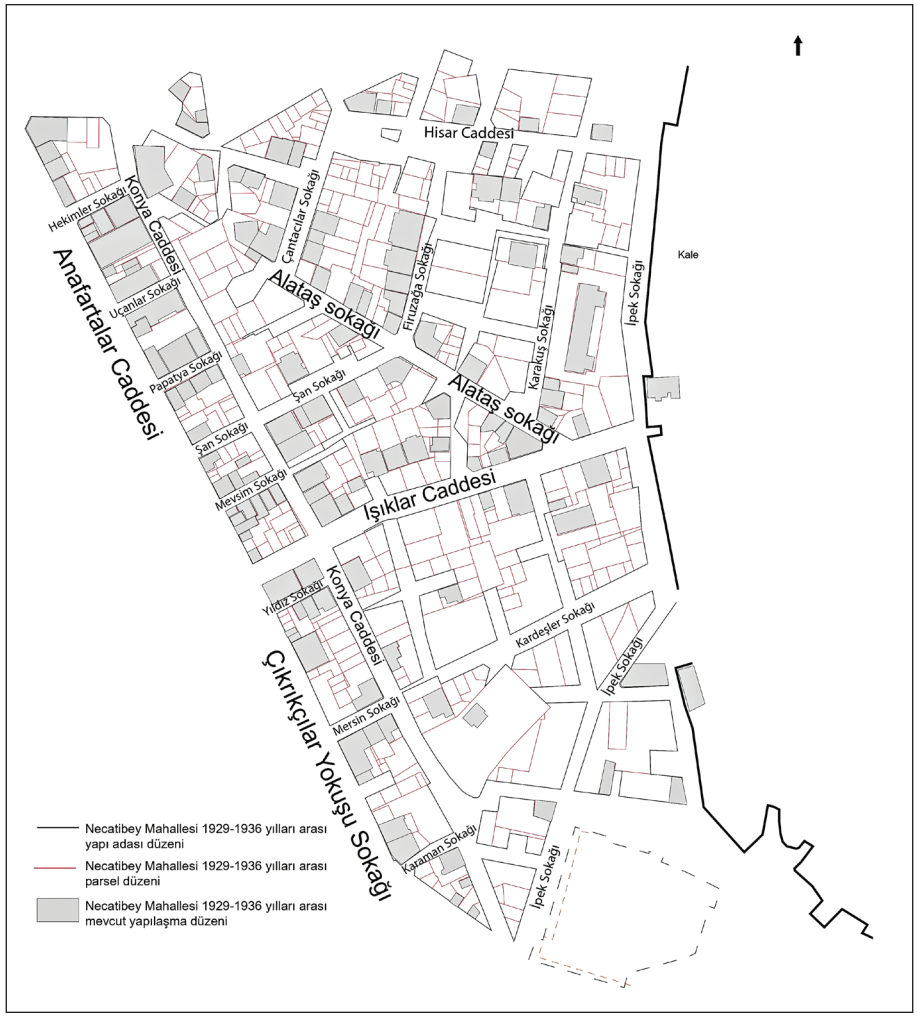
Harita, mahallenin parsel örüntüleri ile parsel-yapı stoğunu ortaya koymaktadır; birçok parselde birden fazla küçük yapı bulunmakta, bina kütleleri ve parsel sınırlarına hizalanmamış bir doku oluşturmuştur. Bu yapı düzeni, Jansen için ana yol boyunca ve mahalle içinde sürekli bir cephe hattı oluşturmayı güçleştirmiş; bu durum, Jansen'in önerdiği "çeper blok ada" tipolojisinin uygulanabilmesi için parsel ve yol/cephe düzenlemelerini gerektirdiğini göstermiştir. Bu yapı düzeni, Jansen'in yeni şehirciliğe uymayan mevcut yapı stokuna yönelik sert eleştirilerini açıklamaktadır; bu eleştiriler, onun planlama yaklaşımının altında yatan ve hem sağlıklı yaşam koşullarını hem de görsel bütünlüğü destekleyen "cadde–sıra evleri–yeşillik" düzeni olarak geliştirdiği şemayı uygulamak istemesinin temelini oluşturmuştur. Bu ilkeler doğrultusunda Jansen, mahallenin mevcut durumuna yönelik hazırladığı planda çözümler geliştirmiştir. Bu çözümlerin başında gelen "çeper blok ada tipolojisini" uygulamış; büyük açık parklar yerine konutların iç avlularında yer alacak bahçe ve çocuk oyun alanları önermiştir. Jansen, "çeper blok ada tipolojisi" oluşturmak için Anafartalar Caddesi ve Çıkrıkçılar Yokuşu'nun özgün tali yollarla şe-

12 Bkz.: Şekil 2'de planlama dönemi öncesi mahallede ilk yapılaşma alanı Anafartalar Caddesi'dir. Ayrıca 1950'li yıllara kadar Ankara'da arazi fiyatlarının en yüksek olduğu alan Necatibey Mahallesi ve çevresidir (Baukommission, 1954, s.100-102).

13 Jansen 1/500 ölçekli 1938 tarihli Yangın Yeri Planı'nda sayılan mevcut ve isale edilmiş evlerin sayısı orjinaline sadık kalınarak 1/500 ölçekli 1929-1936 yılları arası Necatibey Mahallesi Kadastral Haritası'na eklenmiştir.

Şekil 7. Anafartalar Caddesi genel görünümü; yangın sonrası yeniden inşa sürecinde yapılaşma.
Kaynak: Jansen, 1929, Vardar, 1989, s.42'de aktarıldığı gibi.

Şekil 8. Necatibey Mahallesi 1929-1936 Kadastral Haritası ada, parsel yapısı ve mevcut yapılaşma düzeni
Kaynak: Ankara Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, 2022.[14]

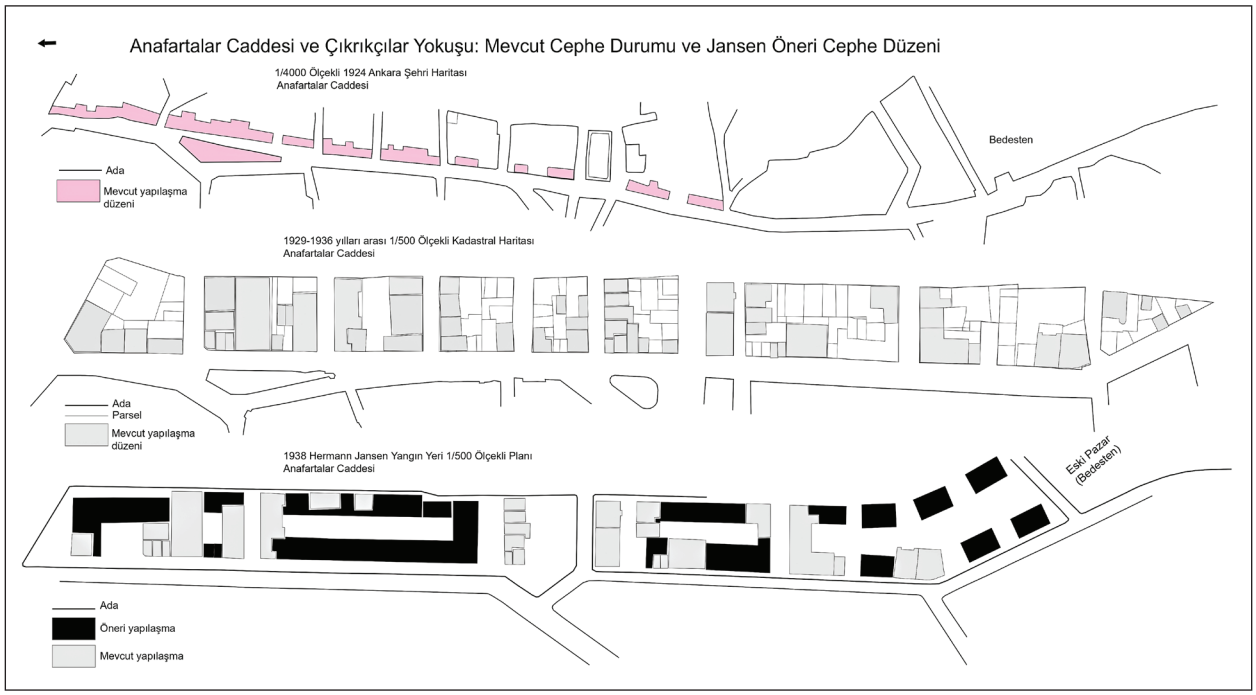
14 Necatibey Mahallesi 1929-1936 yılları arası Kadastral Haritası yazar tarafından sayısallaştırılarak çizilmiş, 1/500 ölçekli 1938 Necatibey Mahallesi Yangın Yeri Planı'nda sayılan mevcut ve isale edilmiş evler haritaya eklenmiştir.

killenen yapısını değiştirmeyi önererek (Şekil 9), birçok mevcut yapıdan vazgeçmiş, cephede blok nizam düşünmüştür. Mahallenin geriye kalan kısımlarında da mevcut ada yapılaşmasını çeper blok ada tipolojisine göre uyarlamaya çalıştığı görülmüştür (Şekil 10).

Bu yapısal düzenlemeler doğrultusunda, yapılan analiz Jansen'in nerelerde yıkım (isale) kararı aldığını ve neden Anafartalar Caddesi-Çıkrıkçılar Yokuşu'na cephe-blok nizamı getirmeyi hedeflediğini açıklamaktadır: çeper blok hedefi, parçalı dokuya yeni şehirciliğe göre düzen getirme ve ana cephelerin sürekliliğini sağlama amaçlı bir müdahaledir, ancak uygulama ölçeğinde spekülatif arsa baskıları engeliyle karşılaşmıştır. Özellikle Anafartalar Caddesi çevresinde yoğunlaşan arsa spekülasyonları ve baskılar, Jansen'in geliştirdiği az katlı şemasının hayata geçmesini zorlaştırmıştır.

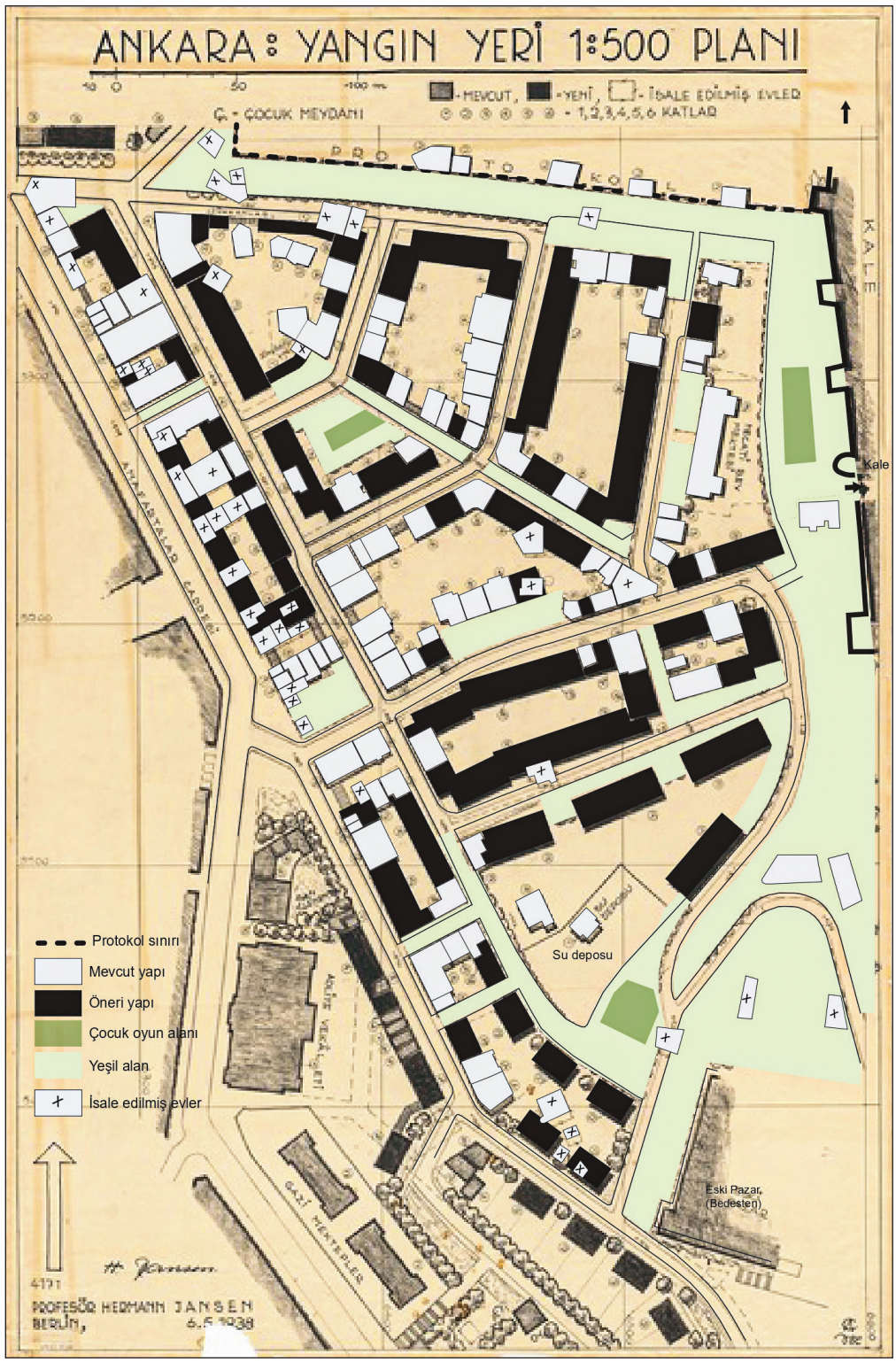
Arazi Kullanım ve Kat Adedi: Planda, üç yapı "dükkân" olarak belirlenmiştir. Belirlenen ticari birimler, Yeni Gün Sokağı-Konya Caddesi-Teksim Sokak arasında kalan yapı adasında önerilmiştir. Lejantta "Necati Bey Mektebi" adıyla bir eğitim kurumu gösterilmiş geriye kalan yapıların kullanımını belirtilmediği için konut olarak kabul ettiği plan raporundan anlaşılmaktadır.

Plan lejantında yer alan "çocuk meydanı," önerilen yeşil alanlar içinde çocuklar için özel olarak düşünülmüş, sert zeminden kaçınılarak malzemenin kum olacağı ayrıntısına varıncaya kadar detaylandırılmıştır."…Bir çok çocuk oyun yerleri çocukların kaynaşıp oynaşmalarına yardım edeceği gibi istirahat arayan büyükleri de rahatsız etmeyecektir." (Jansen, 1937, s.33), ifadesinden de anlaşılacağı gibi Jansen'in bu tür kamusal mekânlarda, farklı yaş gruplarını dikkate aldığı izlenimine varılmıştır.

Şekil 9. Anafartalar Caddesi-Çıkrıkçılar Yokuşu mevcut cephe durumu ve Jansen öneri cephe düzeni.
Kaynak: 1924 Ankara Şehri Haritası, 1929-1936 Necatibey Mahallesi Kadastral Haritası ve 1938 Jansen'in Necatibey Mahallesi Yangın Yeri Planı[15] baz alınarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

15 Sayısallaştırılmış 1929-1936 yılları arası Kadastral Haritası'na, sayısallaştırılmış 1/500 ölçekli 1938 Necatibey Mahallesi Yangın Yeri Planı'nda sayılan mevcut ve isale edilmiş evler eklenmiştir. 1924 Ankara Şehri Haritası ve1938 Necatibey Mahallesi Yangın Yeri Planı sayısallaştırılmıştır. 1924 Ankara Şehri Haritası, 1929-1936 yılları arası Kadastral Harita mevcut durumu, 1938 Necatibey Mahallesi Yangın Yeri Planı, plan önerisini göstermektedir. İki harita ve plan bir araya getirilerek Anafartalar Caddesi-Çıkrıkçılar Yokuşu cephesi karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Şekil 10. 1/500 ölçekli 1938 Necatibey Mahallesi Yangın Yeri Planı ve mevcut-isale edilmiş-öneri yapıların görünümü. Kaynak: Jansen'in 1938 Necatibey Mahallesi Yangın Yeri Planı baz alınarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Planda, hem mevcut hem de yeni önerilen yapılara dair kat adedi verileri yer almaktadır. Jansen, plan raporunda eski şehirdeki mahalleler için bir inşaat talimatnamesi oluşturulması gerektiğini vurgulamıştır. Bu talimatnameyle yeni inşa edilecek sıra evlerin iki veya üç kat ile sınırlandırılması ve hiçbir yapının kesinlikle üç katı geçmemesi hedeflenmiştir. Jansen, o dönemdeki mevcut durum için eleştirel bir dille şunları belirtmiştir: "…Ayrıca arsaların büyüklüklerine hiç uymayan bina yükseklik ve alçaklıklarına tesadüf edilmektedir. Maalesef şimdi bile nisbetsiz, tatmin etmeyen binalar yükselmektedir." (Jansen, 1937, s.42). Yangın Yeri Planı'nda ise bu genel kuraldan farklı olarak en fazla dört kat sınırı getirdiği tespit edilmiştir. Bu kararın, çevredeki mevcut altı ve dört katlı yapılara yükseklik açısından uyum sağlama zorunluluğundan kaynaklandığı düşünülmektedir. Planın analizi beş ve altı katlı yeni yapı önermediğini gösterirken, bu katlardaki yapıların yalnızca mevcut durumda bulunduğunu teyit etmektedir.

Yol Ağı Sistemi: Necatibey Mahallesi'nde bazı cadde ve sokak isimleri zaman içerisinde değişikliğe uğramıştır. Jansen planında yer alan yolların günümüzdeki karşılıklarının daha iyi anlaşılabilmesi için, 1929–1936 Kadastral Haritası'nda yer alan sokak ve cadde isimleri güncel isimlerle karşılaştırılmış ve Tablo 1'de gösterilmiştir.

Jansen, Necatibey Mahallesi için hazırladığı planda, mevcut yol ağını büyük ölçüde koruma yaklaşımını benimsemiştir. Bununla birlikte, planda taşıt yolları ile birlikte yeşil yaya yolları düşünen (Şekil 9) Jansen, plan dâhilinde önemli noktalar oluşturmuştur: Yeni Gün Caddesi (günümüzdeki Hisar Caddesi), Kale'den doğuya doğru dış sura paralel uzatılarak güneyde Bedesten'e kadar yeşil bir yaya yolu şeklinde tasarlanmıştır. Konya Caddesi'nin güney kısmı, tamamen yayalara ayrılmış yeşil bir yaya yolu olarak düzenlenmiştir. Benzer şekilde, Nilüfer Sokak (günümüzde Alataş Sokak) da yeşil bir yaya yolu olarak tasarlanan ulaşım ağının bir parçası hâline getirilmiştir. Bu

Tablo 1. *Cadde ve Sokak İsimlerinin Tarihsel Süreç İçindeki Değişimi*

Yangın Öncesi Cadde ve Sokak İsimleri	1929-1936 Kadastral Haritası Cadde ve Sokak İsimleri	Günümüz Cadde ve Sokak İsimleri	Değişiklik
Balıkpazarı Caddesi	Anafartalar Caddesi	Anafartalar Caddesi	Tamamen değişmiştir
Yangın öncesine ait bilgi mevcut değildir	Mimar Sinan Çıkrıkçılar Yokuşu	Çıkrıkçılar Yokuşu	Kısmen değişmiştir
Yangın öncesine ait bilgi mevcut değildir	Sivrihisar Caddesi ve Ali Kabuli Sokağı	İpek Sokak	Tamamen değişmiştir
Yangın öncesine ait bilgi mevcut değildir	Yeni Asır Sokağı	Karaman Sokağı	Tamamen değişmiştir
Yangın öncesine ait bilgi mevcut değildir	Aydın Sokak	Şan Sokağı	Tamamen değişmiştir
Yangın öncesine ait bilgi mevcut değildir	Nilüfer Caddesi	Alataş Sokak	Tamamen değişmiştir
Yangın öncesine ait bilgi mevcut değildir	Halep Sokak	Papatya Sokak	Tamamen değişmiştir
Yangın öncesine ait bilgi mevcut değildir	Şehit Lütfü Sokak	Uçanlar Sokak	Tamamen değişmiştir
Yangın öncesine ait bilgi mevcut değildir	Teksim Sokak	Çantacılar Sokağı	Tamamen değişmiştir
Yangın öncesine ait bilgi mevcut değildir	Hattatlar Sokak	Karakuş Sokak	Tamamen değişmiştir
Yangın öncesine ait bilgi mevcut değildir	Yeni Gün Sokağı	Hisar Caddesi	Tamamen değişmiştir

düzenlemeler, Jansen'in kentsel yaşam kalitesini ve yaya önceliğini, mahalle planlamasının temel unsuru olarak gördüğünü göstermektedir.

Koruma Yaklaşımı: 1928'de yarışmayı kazanan Jansen'in, 1932'de onaylanarak yürürlüğe giren kesin planı hazırlama sürecinde, geleneksel dokuya yaklaşımı önemli bir değişime uğramış ve daha çok korumacı bir tavır benimsenmiştir. Jansen, bu süreçte eski şehrin bir bütün olarak korunmasından söz açarak Yeni Ankara'nın geliştirilmesini ön plana almıştır (Bademli, 1985, s.14). Bu korumacı tavır doğrultusunda, Jansen, eski şehrin geleneksel dokusunu özenle ele almış, biçimsel ve değerlerine duyarlı bir yaklaşım geliştirmiştir. Temel hedefi, Kale'yi eski şehrin simgesel merkezi ve manzara odağı hâline getirmek olmuştur. Bu bağlamda, eski şehir, planın odak noktasında yer almış ve Kale'ye güçlü bir vurgu yapılmıştır. Jansen (1937, s. 6), temel koruma prensibini şu şekilde ifade etmiştir:

> Yeni şehircilikte yeni şehir kısımlarının kurulmasını eski kısmın yayılışından tamamen ayırmak lazımdır. Hatta nazari olarak eski şehir üzerine haddi zatında bir cam levhası kapamalıdır. Bu suretle kolaylıkla bütün gidişat takip edilerek şehri fenalıklardan korumak kabil olur. Eski şehre mümkün olduğu kadar fazla el sürmemek gerektir… En mühim nokta eski kısmın karakterinin bozulmamasıdır… Eski şehre ait nizamname tasavvur edilen değişikliklerin hudut ve cinsleri kararlaştırılarak tesbit edilir.

Jansen, eskiyi korumanın en iyi yolu olarak Yeni Ankara'yı eski Ankara'dan uzakta kurmayı görmüştür. Ancak, çıkar çevrelerinin korumadan çok imar eğiliminde olduğunu gördüğünde bu durumu dengelemek için, eski şehri koruyacak bir düzenleme olarak "Eski Şehir Talimatnamesi"ni (Jansen, 1937, s.40) geliştirmiştir:

> Eski Şehir Kanunu: Kale ve kalenin etrafını çeviren kısımlar, eski şehir kanununa dâhil değildirler. Bu kanun, aynı zamanda eski Türk şehirlerinin çok kıymetli silüetlerini muhafaza edebilmek, mahalleler ile sokak manzaralarının birbirine uydurulması icap ettiğinde işe yarayacaktır. Burada yapı inkişafına ancak muayyen (kararlaştırılan) bir hudut dâhilinde ve kaidelere göre müsaade edilmelidir. Yeni müstakil daireler elde etmek veya fabrika kurmak maksadı ile esaslı tamirat katiyyen memnundur. Yeni veya tamirat yapılan kat veya evler iki katı aşmayacaklardır. Yan ve arka çıkıntıları ile ayrı dairelere malik olmıyacaklardır. İnşa edilmiş kısım, arsaların ancak %35'ni işgal etmelidir. Yeni binaları kabil olduğu kadar müstakil inşa etmelidir.
>
> Ancak bu gibi kat'i nizamnamelerle kalenin müstesna manzarasını ve kendisine doğru muntazam yükselen ahşap iskeletli tuğla evlerini istikbale saklayabiliriz.
>
> Bu gibi kültür abidelerini mahvetmekden ise yolların dar, seyrüsefere müsait olamıyarak kalışları ve yangına müsait oluşları çok defa evladır. Böylece eski şehir şarkında yalnız iki cadde kesilerek açılmalıdır. Bunlardan biri Samanpazarından şark iskimatinde eski şehre kadar ikincisi de yılankavi (dolambaçlı) olarak aynı meydandan kaleye gider. Bu suretle bir yangın vukuunda itfaiye çabuk ve tesirli olarak işe girişebilir. Dar yollardaki iç seyrüseferi yeni açılan caddeye almak kabil olur. Fakat bundan başka her türlü inşaattan vaz geçilmelidir. Şehrin çok geniş ve muazzam olan yeni kısımlarına nazaran eski şehrin bu kanuna bağlı kalan yerleri çok mahdut kısımları işgal ederler ki, bu küçük fakat çok kıymetli parçaları, şehrin bozulmayan hatırası olarak istikbale devretmek bir mühim vazifedir.

Bu bağlamda, Jansen Planı'nda Kale ve çevresi, "Protokol Sahası" olarak tanımlanmış, bu alan, Eski Şehir Talimatnamesi'nin uygulama sınırlarının dışında bırakılmıştır. Protokol Sahası'nın amacı, Kale'nin özel manzara niteliğini korumak ve bu alanı "Türk kültürünün kültürel mabedi" olarak düzenlemektir. Bu doğrultuda, protokol sınırı, planda Necatibey Mahallesi'nin kuzey sınırını oluşturan Yeni Gün Sokağı'nın üstünden geçmiştir. Bu ayrım sonucunda, Kale ve çevresi Protokol Sahası içinde korumacı bir statü kazanırken, yangın alanı olan Necatibey Mahallesi bu koruma kapsamının dışında bırakılmıştır.

Planlamada Necatibey Mahallesi: Jansen'in temel amacı, Kale'yi kentin tacı hâline getirmek olmuştur. Bu anlayış, Necatibey Mahallesi'ne yönelik plan kararlarının biçimlenmesini etkilemiştir. Kale'yi korumayı amaçlayan Jansen, Kale'nin hemen yanında ve kentin en merkezi konumunda yer alan bu mahalleye yeni bir kentsel doku önermiştir. Necatibey Mahallesi, konumu (eski merkez ile yeni gelişen merkez arasında kalan önemli bir alandır) ve canlı bir gelişme eğilimi göstermesi nedeniyle, hızla arsa spekülasyonlarının, kat artışı taleplerinin ve yapılaşma baskılarının odağı hâline gelmiştir. Mahalle'ye yönelik kararlar, bu baskılar ve Kale'yi koruma hedefi arasın-

da bir denge kurmayı amaçlamıştır: Daha önce belirtilen Protokol Sahası ve Talimatname araçlarına ek olarak, Protokol Sınırı ile mahalle arasına bir yeşil bant çekilerek sınır daha da belirginleştirilmiştir. Bunun sonucunda Mahalle, Kale siluetini koruyacak ve yapı yüksekliğini sınırlayacak bir tampon bölge işlevi üstlenmiştir. Ancak bu durum, mahallenin eski merkezle olan ilişkisini zayıflatmış, mekânsal bağlamından kopmasına neden olmuştur. Yeni doku önerisi ve tampon bölge işlevi, önemli planlama kararları olmuştur.

Üçüncü Dönem: 1957 tarihli Yücel-Uybadin Ankara İmar Planı ve 1961 tarihli Bölge Kat Nizamı-Kat Rejimi Planı'nda Necatibey Mahallesi

1932 tarihli Jansen Planı'nda 1978 yılı için 300.000 olması beklenen nüfusa 1950 yıllarda[16] ulaşılınca yeni bir plan hazırlanması gereksinimi doğmuştur. Açılan uluslararası yarışmayı Nihat Yücel ve Raşit Uybadin kazanmış, hazırladıkları plan 1957 tarihinde Ankara'nın ikinci imar planı olarak onaylanmıştır (Altaban, 1998, s. 53-58).

Uybadin-Yücel Planı, Ankara belediye sınırları içinde, tek merkezli, yoğun ve görece homojen 750.000 kişilik bir kenti hedeflemiştir. Planda 2000 yılı için yapılan 750.000 nüfus öngörüsüne 1965 gibi erken bir tarihte ulaşılması, planlama kapasitesinin hızla aşılmasına yol açmıştır. İmar Müdürlüğü'nün kentin belediye sınırları içinde kalması yönündeki şartı, bir yandan mevcut imar sınırı içinde yoğunlaşma taleplerini tetiklemiş, öte yandan da belediye ve imar planı sınırları dışında kaçak veya serbest yapılaşma eğilimlerini beraberinde getirmiştir (Bademli, 1986, s.107-109). Plan değişikliği ve yoğunluk artışı talepleri sonucunda, ilk plan değişikliği önerisi, plan onaylanmadan önce tüm kente inşaat emsali uygulamasını başlatan 17.06.1955 tarih ve 650 sayılı İmar İdare Heyeti kararı çıkmıştır. Bu plan değişikliği önerisi, belediyenin hazırlamakta olduğu Bölge Kent Nizamı Planı'na dayanak olmuş ve 1959 yılında Bölge Kat Nizamı adıyla bir plan değişikliği önerisi yapılmıştır. İmar ve İskân Bakanlığı, Bölge Kat Nizamı Planı'nı "bazı düzeltmeler ve ayarlamalarla" birlikte Aralık 1960'ta onaylamıştır (Altaban, 1998, s. 53-58). Yücel–Uybadın Planını baz alarak yolların genişlikleri uyarınca kat yüksekliği belirleyen "Bölge Kat Nizamı Planı" (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2010, s. 9), "yayılma yoluyla değil de yerinde yükselerek" yani "kat artışı vererek" kentin büyümesine olanak tanımıştır (Cengizkan, 2006, s.31). Burada, sık sık değiştirilen Bölge Kat Nizamı Planı yoluyla gelen yoğunluk artışları, yetersiz olan kentsel sosyal ve teknik altyapı hizmetlerinde olumsuz etkiler yaratmıştır.

Bu dönemde, plan kararlarının uygulama sürecinde uğradığı değişiklikler, Ankara'nın mekânsal gelişimini köklü biçimde dönüştürmüştür. Bahçe-şehir ilkesi, yerini giderek apartman kentine bırakmış; planın öngördüğü yeşil kuşaklar ise gecekondu bölgelerine dönüşmüştür. Böylece, planlı ve kendiliğinden gelişen alanlar arasındaki ayrışma süreci başlamıştır (Günay, 2012, s.7). Bu süreç sonunda, kentin kentsel dokusu bütünüyle değişmiş; Lörcher ve Jansen planlarının mekânsal yaklaşımlarında temel yer tutan "kentin tacı", "yeşil bantlar" ve "algı koridorları" gibi ilkeler ile kent dışı ve kent içi mekânsal nitelikler, yönetsel merkez, açık ve kamusal mekânlar (meydanlar ve pazar yerleri) gibi kentsel stratejiler artık planlama gündeminden çıkmıştır (Cengizkan, 2006, s.41).

Yücel-Uybadın Planı, kentin artan nüfus ve trafik sorunlarına çözüm bulmayı amaçlayan, daha yoğun ve mevcut merkezin güçlendirilmesi yaklaşımını benimsemiştir. Plan, Ulus'un ana merkez olarak kalacağı ve gelişmeye devam edeceği kabulü üzerine kurulmuştur. Merkezi ticaret bölgesi (Ulus, Samanpazarı, Anafartalar) üzerindeki baskı artmıştır. "Merkez ticaret bölgesi; kentin ticaret merkezi, Ulus meydanı, Samanpazarı semti ve bunları birbirine bağlayan Anafartalar Caddesi üzerinde toplanmıştır. Ulus değişmeyecek, ana merkez olarak kalacak ve gelişmeye devam edecektir." (Yücel ve Uybadın, 1957, s.8). Plan, tüm trafiği Ulus Meydanı'na yönlendiren ve kentin ihtiyacını karşılamayan eski yol şebekesi sorununa dikkat çekmiştir: "Anafartalar-Samanpazarı-Cebeci yolunun çok yoğun bir trafik kapasitesine sahip olduğu ve bu yolun çok dar olduğu bilinmektedir." (Yücel ve Uybadın, 1957, s.2). Bu planın en belirgin yaklaşımı, Jansen'in düşük katlı, bahçe- kent modelinden vazgeçilmesidir. Ulus tarihî kent merkezinde ve ana yolları cephe alan bölgelerde çok katlı yapılaşma öngörülerek, kentsel yoğunluk artırılmış ve bu durum sonraki dönemdeki yapılaşmanın da temelini atmıştır.

16 1955 yılına gelindiğinde Ankara'nın nüfusu 451.000'e ulaşmıştır (Cengizkan, 2010)

Planlama Yaklaşımı: Yücel-Uybadın Planı (1950'ler), artan taşıt trafiği, hızlı sanayileşme ve kırdan kente yoğun göçün yarattığı hızlı nüfus artışı gibi sorunlarla karşı karşıya kaldığı bir planlama dönemidir. Yücel-Uybadın Planı'nın kararları, kentin değişen dinamiklerine uyum sağlama çabası içerisindedir. Planda kabul edilen "Ulus değişmeyecek, ana merkez olarak kalacak" ilkesi, yüksek yoğunluklu ve çok katlı yapılaşma kararlarıyla, kentin merkez ticaret alanındaki yapılaşma baskısı kabul edilmiş, artırılan yoğunluğa hizmet edecek ulaşım düzenlemelerine odaklanılmıştır. Dolayısıyla Plan, Jansen'in düşük yoğunluklu ve yeşil kuşaklı prensiplerinden belirgin bir kopuşu temsil etmiştir. Bununla birlikte, Jansen'in koruma sınırı olan Protokol Sahası'nı sürdürme niyeti vardır; ancak, yoğunluk ve imar, geleneksel kent dokusu özelliklerinin kaybolmasına neden olmuştur.

Yapı Adası Düzeni: Yücel-Uybadın Planı ile mahallede**,** Yangın Yeri Planı ile Anafartalar Caddesi için önerilen blok nizam yapı adası düzeninin uygulanmadığı tespit edilmiştir. Yangın Yeri Planı ile Anafartalar Caddesi yapı adası düzeni dışında diğer yapı adalarının büyük oranda devam ettirildiği görülmüştür.

Arazi Kullanım ve Kat Adedi: Plan raporuna göre, kentin merkez ticaret bölgesi Ulus Meydanı, Samanpazarı ve bunları birbirine bağlayan Anafartalar Caddesi üzerinde yoğunlaşmıştır. Necatibey Mahallesi'nin ana caddesi olan Anafartalar Caddesi, bu yoğun ticaret merkezi içinde kalmıştır. Caddenin arkasında kalan mahalle alanlarında ise karma kullanımlar (ticaret, konut, eğitim, sağlık) sürmüştür. Yücel-Uybadın Planı, bu bölgedeki yapılaşma baskısını önemli ölçüde artırmıştır. Bu planla birlikte, Necatibey Mahallesi'nin ana caddelerinden biri olan Anafartalar Caddesi üzerinde 19 metre yüksekliğe ve 6 kat adedine kadar çıkma izni verilmiştir. Bu kat artışı ve yüksek yoğunluk kararı, beraberinde şu sonuçları getirmiştir:

- Caddenin ve mahallenin kendine özgü dokusunun zarar görmesi
- Mahallenin arka kısımlarının, ana caddedeki yüksek yapılaşma nedeniyle sıkışıp kalması

Yol Ağı Sistemi: Planda Necatibey Mahallesi'nin yol düzeni incelendiğinde; Plan, mahalleye yeni bir ulaşım hiyerarşisi kazandırmayı hedefleyen belirli yol genişliği standartları getirmiştir (Şekil 11). Bu standartlar şu şekildedir:

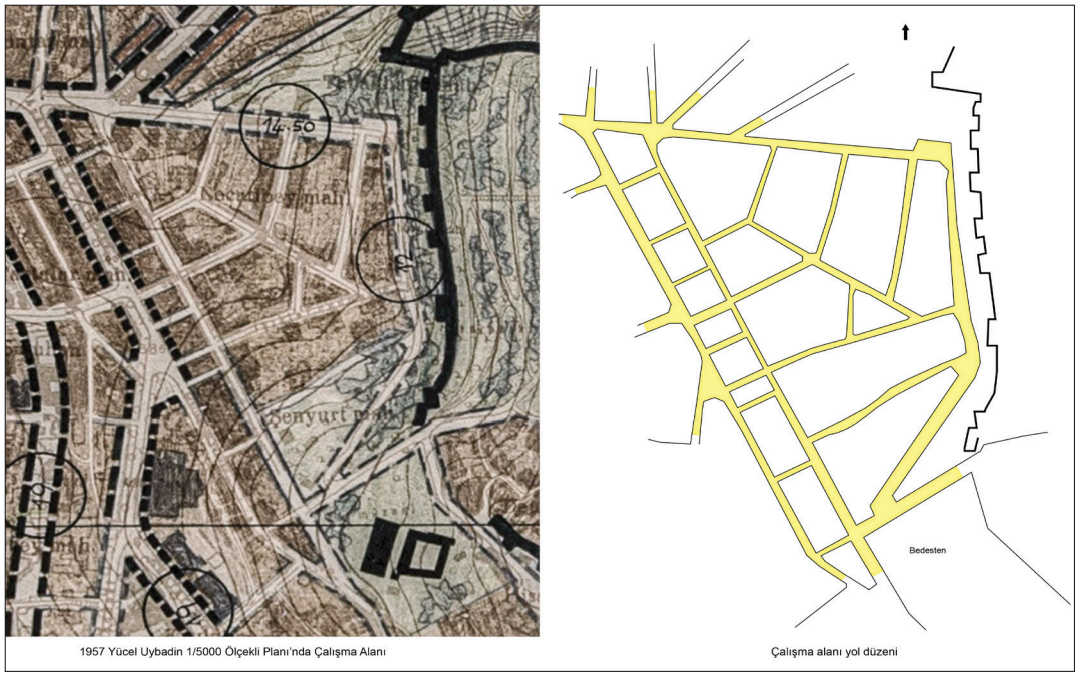
- Anafartalar Caddesi: 19 metre
- Hisar Caddesi: 14.50 metre
- İpek Caddesi: 12 metre

Koruma Yaklaşımı: Yücel-Uybadın tarafından hazırlanan 03.12.1960 tarihinde onanlı ve Ankara Bölge Kat Nizamı Planı-Kat Rejimi Ankara-Ulus-Samanpazarı-Hisar-Cebeci-Altındağ-İ5 1/5000 Ölçekli Paftası'nda, Jansen'in daha önce Kale ve çevresini kapsayan "Protokol Sahası"nın genişletildiği tespit edilmiştir (Şekil 12). Bu genişletme, özellikle Necatibey Mahallesi'nin bir kısmını içerecek şekilde önerilmiştir. Plan, Işıklar Caddesi'nin altında kalan ve Çıkrıkçılar Yokuşu'nu da kapsayan bölümün Protokol Sahası'na dâhil edilmesini önermiştir. Planda, Necatibey Mahallesi içinden geçen bu yeni "protokol sınırı" iki farklı çizgi tipiyle gösterilmiştir:

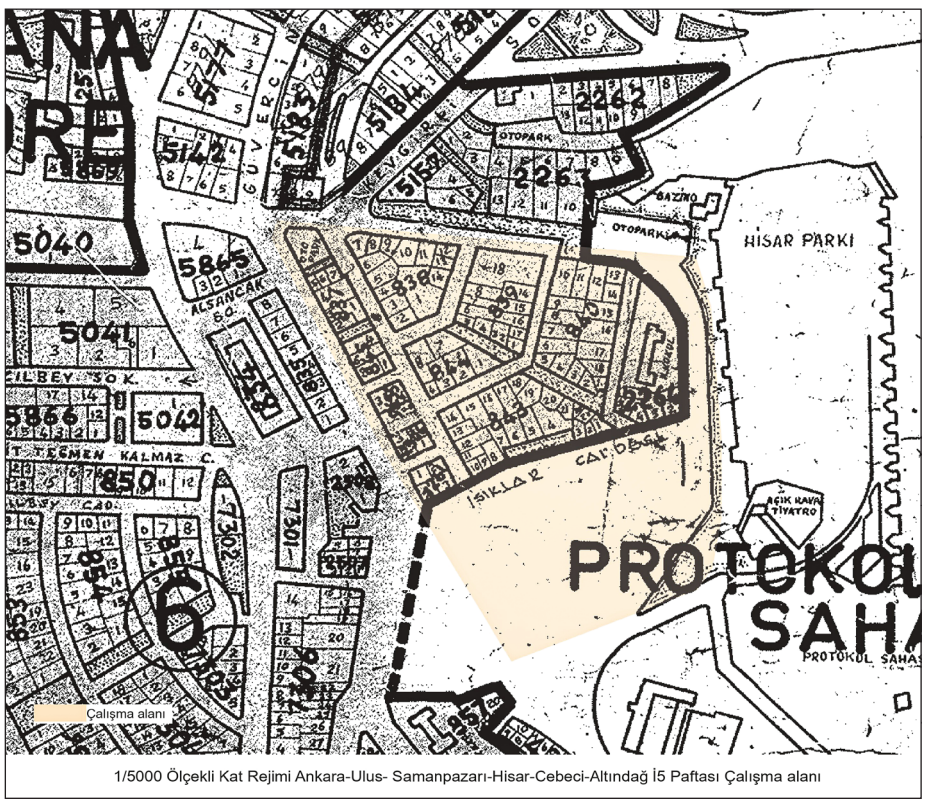
- Düz Kalın Çizgi: Söz konusu alanın doğrudan Kale çevresinin kesin koruma alanına dâhil edildiğini belirtmektedir.
- Kesikli Çizgi: Alanın "geçiş protokol sınırı" içinde yer aldığını, yani Kale ve çevresinin koruma alanına kesin olarak dâhil edilmesinin henüz kararlaştırılmadığı bir bölgeyi (tampon/önleyici bölge) işaret etmektedir.

Bu düzenleme, 1960'lı yıllarda tarihî kent merkezindeki koruma alanlarının kapsamının artırılması eğilimini yansıtmakta, ancak sınırların belirlenmesinde kesin ve geçişli olmak üzere ikili bir yaklaşım benimsendiğini göstermektedir.

Planlamada Necatibey Mahallesi: Yücel-Uybadın Planı, kentin artan yapılaşma taleplerine cevap vermek amacıyla Necatibey Mahallesi'ne yönelik yoğun ve karmaşık kararlar getirmiştir. Plan, mahallede ana caddelerde çok katlı yapılaşma, yeşil alanların korunması ve ada bazında düzenlenmesi, Necatibey Mahallesi'nin yol düzeni için genişletme ve düzenleme önerileri, Jansen'in belirlediği Protokol Sahası'nın mahalle içinde genişletilmesi gibi kararları kapsamıştır. Ayrıca plan kapsamında hazırlanan Kat Rejimi Planı'nda, Necatibey Mahallesi'nde 6 kat yapılaşma önerisi ile yapı yüksekliklerini belirlemiştir. Bunun sonucunda, Necatibey Mahallesi daha çok bir ticari işlev rolü kazanmıştır. Ayrıca, Protokol Sahası'nın genişletilmesinin, beraberinde yapılaşma kısıtını getirmesi gerekirken, plan tam tersine yoğunluğu artıracak kararlar öngörmüştür. Bu durum, geleneksel dokunun korunmasında dengesizlik yaratmış, mahallede yoğunluk ve trafik sorunları gibi uyumsuzluklara yol açmıştır.

Şekil 11. 1/5000 ölçekli 1957 Yücel-Uybadın Ankara İmar Planı paftalarından Pafta İ5 Necatibey Mahallesi bölgesi ve planlanmış yol düzeni.
Kaynak: Plan, altlık olarak kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Şekil 12. Yücel ve Uybadın'ın 1961 Kat Rejimi Ankara-Ulus-Samanpazarı-Hisar-Cebeci-Altındağ-İ5 1/5000 ölçekli paftasında Necatibey Mahallesi çalışma alanı.
Kaynak: Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Arşivi, 2022.

Bulgular

Tablo 2, Necatibey Mahallesi'ne yönelik 1924 Lörcher Planı, 1938 Necatibey Mahallesi Yangın Yeri Planı (Jansen) ve 1957 Yücel-Uybadın ile 1961 Bölge Kat Nizamı Planı'nın planlama yaklaşımlarını, yapı düzenlerini, arazi kullanımını, yol ağı sistemini, koruma yaklaşımlarını ve ana hedeflerini özetlemektedir.

Tablo 3, Necatibey Mahallesi'nde 1924 Lörcher Planı, 1938 Yangın Yeri Planı ve 1957 Yücel-Uybadın & 1961 Bölge Kat Nizamı Planı arasındaki süreklilik ve kopuş noktalarını karşılaştırmalı olarak göstermektedir. Her planın öncekiyle olan bağlantıları, korunan ve değişen unsurlar üzerinden değerlendirilmiştir.

Tablo 2. *Necatibey Mahallesi Plan Kararlarının Karşılaştırılması*

Kriterler	1924 Lörcher Planı	1938 Yangın Yeri Planı (Jansen)	1957 Yücel-Uybadın ve 1961 Bölge Kat Nizamı Planı
Planlama Yaklaşımı	Modernleşme idealini yansıtan beaux-arts ve bahçe-şehir yaklaşımlarının Ankara'ya ilk girişi. Camillo Sitte ekolünden etkilenme (kentsel meydanlar).	Stadtebau yaklaşımı (Estetik birlik, mekânsal uyum). Sitte ve Bahçe Şehir ilkelerinin birleşimi. Yangın alanı için yeniden planlama ve kurumsallaşmanın artması.	İkinci Dünya Savaşı sonrası sorunlara yanıt arayan Akılcı Kapsamlı Planlama anlayışına geçiş. Planda piyasa eğilimlerinin gözetilmesi. Akılcı Kapsamlı Planlama ilkelerini zayıflatan bir yaklaşım. Bölgesel planlama anlayışı, ticari caddelerin güçlendirilmesi (Anafartalar Caddesi-Çıkrıkçılar Yokuşu)
Yapı Adası Düzeni	Geometrik form, eksenel düzenlemeler	Çeper blok ada tipolojisi ve iç avlulu yapılar. Bina cephelerinin süreklilik oluşturacağı bir tasarım anlayışı. Nizama uymayan yapıların kaldırılması önerisi ("isale edilmiş evler").	Yoğunluğu ve kat adedini artıran, kat mülkiyetine uygun serbest yapılaşma biçimleri
Arazi Kullanım ve Kat Adedi	Konut ağırlıklı kullanım, 1-2 katlı bahçeli konutlar, düşük yoğunluk.	Karma kullanım önerisi. En fazla 4 kat sınırı önerilmiş, ancak mevcutta 5-6 katlı yapılar da mevcuttur.	Karma kullanım devam etmiş, ticari kullanım artırılmıştır. Alan genelinde 6 kat yapılaşma izni, yoğunluğun artırılması.
Yol Ağı Sistemi	Radyal yol sistemi. Meclis binası ve Kale'ye giden ana ulaşım eksenleri mahalle üzerinden sağlanmıştır. Meclis binası ile mahalle arasında geniş yaya yolu önerilmiştir.	Mevcut yollar korundu, yeşil yaya yolları desteklenmiştir. Mahalleye yeni bir ulaşım hiyerarşisi kazandırmayı hedefleyen belirli yol genişliği standartları getirilmiştir.	Yol genişletmeleri ve taşıt trafiğini artırmaya yönelik düzenlemeler önerilmiştir.
Koruma Yaklaşımı	Koruma yok. Eski kent dokusunun yıkılarak yerine modern ve düzenli bir yapı kurulması fikri.	Tarihî dokunun belirli bölgelerde korunması, Kale siluetini koruma yaklaşımı. Jansen Planı ile ortaya çıkan "Protokol Sahası" kavramı.	1961 Kat Rejimi Planı ile Jansen'in "Protokol Sahası"nın genişletilmesi ve sınırın Necatibey Mahallesi'nin bir kısmını içerecek şekilde önerilmesi.

Tablo 2. *Devam*

Planlamada Necatibey Mahallesi	Eski şehir ile bütünleşen estetik ve düzenli bir yerleşim modeli oluşturmak, eski şehrin merkezî bir konumuna yerleştirilmiş ve yönetim, ticaret ve kamusal mekânlarla bütünleşmiş bir konut alanı olarak kurgulanmıştır.	Kale siluetini koruyacak bir işlev yüklenmiş, ancak bu aynı zamanda kentsel entegrasyonu sınırlayan bir yenileme planı oluşturmuştur. Arsa spekülasyonu ve kat artışı taleplerinin odağı hâline gelmiştir. Mahalle sınırları içinde planlı bir yeniden yapılanma sağlanmıştır.	Artan nüfus ve ticari taleplere yanıt vermek amacıyla, ticari caddelerin güçlendirilmesi (Anafartalar Caddesi-Çıkrıkçılar Yokuşu). Yapı yoğunluğunun ve kat adedinin artırılması (mahallenin arka kısımlarının sıkışıp kalması sorunu ortaya çıkmıştır)

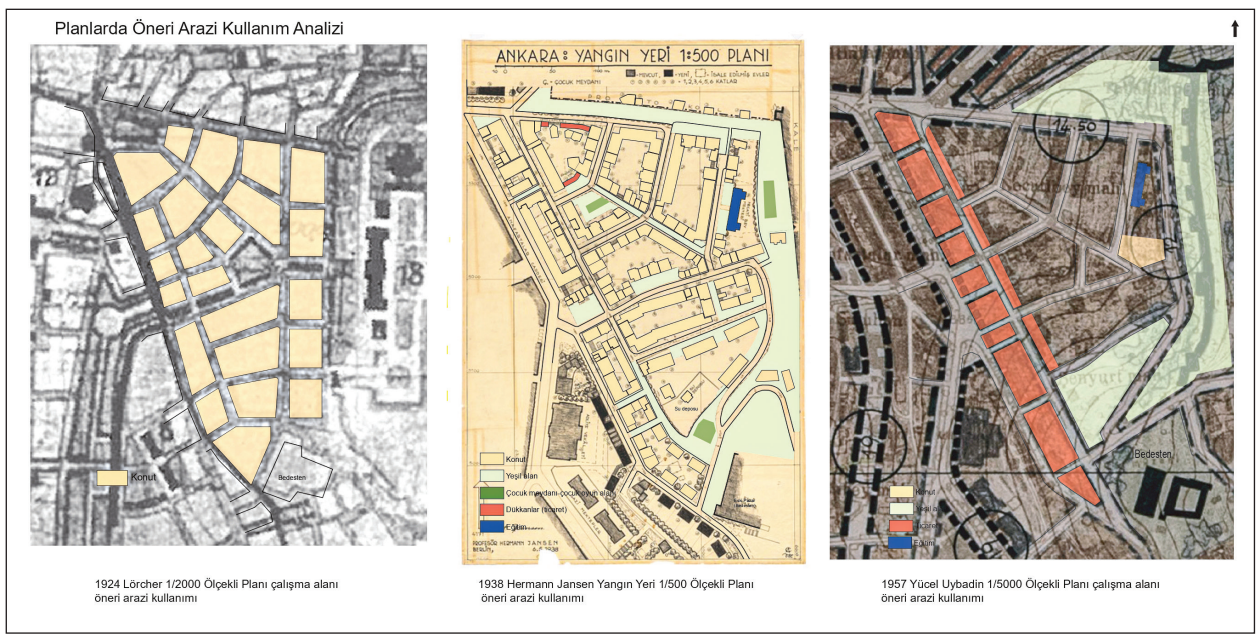
Tablo 3. *Necatibey Mahallesi'nde Planlar Arası Süreklilik ve Kopuşlar*

Kriter	1924 Lörcher Planı ile 1938 Jansen Planı Karşılaştırması	1938 Jansen Planı ile 1957 Yücel-Uybadın/1961 Bölge Kat Nizamı Planı Karşılaştırması
Planlama Yaklaşımı	**Süreklilik:** İki plan da temelde erken dönem modern planlama yaklaşımı, geometrik düzenleme ve estetik kaygılar taşır.	**Kopuş:** Bahçe Kent yaklaşımından kopuş, Jansen'in Estetik/Sanatsal Şehircilik (Sitte etkisi) yaklaşımı, Yücel- Uybadın'ın yoğunluğu kabul eden yaklaşımıyla yer değiştirmiştir.
Yapı Adası Düzeni	**Kopuş:** Lörcher'in bahçe-şehir yaklaşımının müstakil, bahçeli konut yapısından, Jansen'in cephe sürekliliğini temel alan, daha yüksek katlı çeper blok/iç avlulu yapısına geçilmiştir. Tipolojideki ilk kırılma noktasıdır.	**Kopuş:** Jansen'in iç avlulu, kapalı çeper blok düzeni terk edilerek, Yücel-Uybadın ile serbest yapılaşmaya geçilmiştir.
Arazi kullanım	**Kopuş:** Lörcher'in mahalleyi konut odaklı tasarlamasına karşın, Jansen karma kullanım önermiştir.	**Süreklilik:** Jansen ile başlayan karma kullanım eğilimi Yücel-Uybadın ile sürmüştür**. Kopuş:** Yücel-Uybadın ile ticari kullanımların önceliği artırılmıştır.
Kat Adedi	**Süreklilik:** İki planda da bölge için düşük kat (Lörcher: 1-2, Jansen: En fazla 4) ve görece düşük yoğunluk hedefi benimsemiştir.	**Kopuş:** Jansen'in en fazla 4 kat sınırına karşın, Yücel-Uybadın ile standart 6 kat izni getirilerek yoğunluk hedefleri tamamen değişmiştir.
Yol Ağı Sistemi	**Süreklilik:** Lörcher'in önerdiği temel ulaşım sistemi Jansen tarafından korunmuştur.	**Kopuş:** Jansen'in sağlık ve estetik gözeten ilkesinin temel alındığı yeşil yaya yolu ağından, Yücel-Uybadın ile taşıt trafiğini önceliklendiren, yol genişletmelerini temel alan bir sisteme geçilmiştir.
Koruma Anlayışı	**Kopuş:** Lörcher, eski kent dokusunu modern planlama anlayışı ile yok sayarken; Jansen, yangın alanı planlamasıyla birlikte Kale siluetini koruma için "Eskişehir Talimatnamesi" "Protokol Sahası" gibi koruma unsurlarını ilk kez getirmiştir.	**Süreklilik:** Yücel-Uybadın, Jansen'in getirdiği "Protokol Sahası" kavramını korumuş, mahallenin bir kısmını dâhil ederek genişletmiştir.
Mahalleye Dair Ana Hedef	**Kısmı Süreklilik ve Kopuş**: Mahalle için kentsel estetik kavramı devam etmiş, mahalle için Lörcher'in hedeflediği güçlü mekânsal entegrasyon, Jansen ile Hisar, Işıklar caddesi ile devam etmiştir. Ancak: Jansen'in blok düzeni ve yalnızca Kale ve Kale silueti için getirdiği koruma sınırı (protokol Sınırı) bu entegrasyonun gücünü zayıflatan bir kopuşu başlatmıştır.	**Kopuş:** Jansen'de ana hedef Yangın Alanı Yenilemesi ve Siluet Koruma iken; Yücel-Uybadın'da ana hedef artık konut ihtiyacını karşılamak için hızlı yapılaşmaya odaklanmıştır.

Kat adedi üzerinden yapılan karşılaştırmalı analiz (Şekil 13), planlama yaklaşımlarındaki değişimi göstermektedir. 1924 tarihli Lörcher Planı'nda çalışma alanı genelinde 1–2 katlı yapılaşma önerilmiştir. 1938 tarihli planda en fazla 4 kat önerisi yapılmıştır; 5-6 katlı yapılar mevcutta var olan yapılardır. 1961 tarihli Kat Nizamı Planı'nda ise alan genelinde 6 katlı yapılaşma önerilmiştir.

Şekil 13. Plan kararlarının kat adedi üzerinden karşılaştırmalı analizi.
Kaynak: Analiz, planlar ve plan kararları baz alınarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Şekil 14. Plan kararlarının arazi kullanım üzerinden karşılaştırmalı analizi.
Kaynak: Analiz, planlar ve plan kararları baz alınarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Arazi kullanım üzerinden yapılan karşılaştırmalı analiz (Şekil 14), planlama yaklaşımlarındaki değişimi göstermektedir. 1924 tarihli Lörcher Planı'nda çalışma alanı konut mahallesi olarak önerilmiştir. 1938 tarihli planda karma kullanım önerisi yapılmış, 1957 Yücel-Uybadın Planı ile karma kullanım devam etmiş, ticari kullanım artırılmıştır.

Tartışma

Necatibey Mahallesi'nde 1924–1961 yılları arasında incelenen planlama yaklaşımları; planlamada değişimin doğrusal bir kopuştan ziyade süreklilik ve kopuşların birlikte var olduğu bir sürece işaret etmektedir. Bu çerçevede Lörcher dönemi; Avrupa'nın klasik beaux-arts ve bahçe şehir yaklaşımlarını Cumhuriyet ideolojisiyle sentezleyen bir başlangıç dönemi olmuştur. 1930'lu yıllara gelindiğinde modern planlama; kurumsallaşmış, yasal çerçevesi belirginleşmiş ve uygulama odaklı bir yapıya dönüşmüştür. Bu süreçte Jansen'in planlama yaklaşımı, bahçe şehir ilkeleri ile Sitteci anlayışın birleşiminden oluşmuştur. Her iki plan da temelde Erken Cumhuriyet Dönemi modern planlama yaklaşımının ortak ilkelerini paylaşsa da; kat adedi ve yol ağı sistemindeki süreklilik, mahalle formunun fiziksel devamlılığını sağlamıştır. Buna karşın, yapı adası düzeni ve arazi kullanımındaki kopuş, kullanımdaki değişimler olarak ortaya çıkmıştır. Bu bulgu, plan kararlarının doğrusal olmayan bir gelişim gösterdiğini ve planlama ilkelerindeki değişimin aynı anda bütüncül kopuşlar olarak ele alınmasına dayanan yaklaşımların sınırlılıklarını ortaya koymaktadır. Bu durum, plan kararlarının farklı mekânsal bileşenlerde eş zamanlı olarak süreklilik ve kopuş üretebilmesi ile ilişkilendirilebilir.

Eski şehirde yaşanan hızlı değişimlere karşı bir tedbir olarak; Jansen, Kale'yi koruma amacıyla, eski şehir için "Eski Şehir Talimatnamesi"ni ve Kale çevresi için "Protokol Sahası" kavramını ilk kez gündeme getirmiş, bu planma aracının kullanımı Yücel-Uybadın döneminde de devam etmiştir. Ancak geliştirilen bu yasal çerçeveye rağmen Talimatname, doğrudan koruma-geliştirme vizyonu üretmek yerine, imar baskılarını sınırlamaya yönelik olmuştur (Bademli, 1985, s.15). Bu doğrultuda amacı, eski şehirde rastgele imar faaliyetlerini durdurmak; kat yüksekliği, yapı oranı, parsel kullanımı ve yeni inşaatlara ilişkin katı sınırlamalar getirmek olmuştur. Bu yasal çerçeve; arsa spekülasyonu, artan konut ihtiyacı ve Necatibey Mahallesi'nin merkezi konumundan kaynaklanan baskılar karşısında etkili olamamıştır. Nitekim bu durum, planlama ilkelerinin uygulama araçları ve yasal çerçevesi her iki dönemde mevcut olmasına rağmen, kurumsal ve teknik kısıtlar ve piyasa dinamikleri nedeniyle uygulama kapasitesinin yetersiz kaldığını göstermektedir. Bu bulgu, modern kent planlama literatüründe vurgulanan "plan ilkelerinin uygulama sürecinde ortaya çıkan ekonomik, siyasal, yönetsel veya piyasa kaynaklı baskılar nedeniyle geçersiz hâle gelmesi" olgusunu (Ersoy, 1997, s.53-54; Tekeli, 2001, s.30-32) mahalle ölçeğinde somutlaştırmakta; dolayısıyla planlama sürecinin yalnızca karar üretiminden değil, bu kararların uygulanmasını mümkün kılan koşullardan da bağımsız düşünülemeyeceğini göstermektedir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, koruma ilkesi bir araç olarak süreklilik gösterse de, korumanın anlamında bir kopuş olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ise modern planlama anlayışı paradigma değişimine uğramış; Yücel–Uybadın Planı ve onu izleyen Bölge Kat Nizamı Planı ile birlikte, yeterli sosyal donatı, düşük yoğunluklu konut alanları, kademelenmiş yol sistemi, kentsel estetik ve kentsel sağlık odaklı ideallerden uzaklaşan bir yapıya dönüşmüştür. Bu değişim, literatürde geçen "kritik kırılma" (Rothman ve diğ., 2023, s. 1-12) ile sistemin önceki eğilimlerinden belirgin bir sapma göstermesiyle ilişkilendirilebilir. Plan kararları artık yalnızca geçmişin devamı olarak okunamamakta, ancak tamamen ondan kopmuş olarak da açıklanamamaktadır; geçmiş ile sonraki plan ilkeleri arasındaki ilişkiler hem korunmakta hem de kesintiye uğratılmaktadır. Söz konusu değişim, önceki dönemlerin tamamen ortadan kalktığı bir kopuşa işaret etmemekte; yoğunlaşma ve işlevsel dönüşüm biçiminde gerçekleşmektedir. Bu bağlamda, Necatibey Mahallesi'nin ticari ve merkez işlevini koruması, kentsel sistem içindeki değerinin değişmemesi ve mahallenin tarihsel anlamının aktarılarak okunabilirliğini sürdürmesi süreklilik üretirken, ideolojik planlama müdahaleleriyle ortaya çıkan fonksiyonel dönüşümler üzerinden yeniden yapılandırılması kopuşu temsil etmektedir.

Özetle, Lörcher ve Jansen dönemlerinde planlama, kentsel gelişmeyi erken dönem modern kent planlama ideallerıyle uyumlu hâle getirmeyi hedeflerken; Yücel–Uybadın döneminde planlama, savaş sonrası gelişen piyasa ilişkileri ve ulaşım odaklı ilkeler doğrultusunda şekillenmiştir. Ancak bu değişim, planlamada tam bir kopuş üretmemiş; farklılıklar büyük ölçüde planlama söylemi ve normatif hedefler düzeyinde belirginleşmiştir.

Sonuç

Bu çalışma, farklı planlama dönemlerinde alınan kararların ve plan ilkelerinin, süreklilik ve kopuş arasındaki diyalektik etkileşimle biçimlendiğini ortaya koymaktadır. Bulgular, bu etkileşimin; göreli istikrar dönemleri ile kırılma niteliği taşıyan kopuşların iç içe geçtiği, doğrusal olmayan bir gelişim biçimi izlediğini göstermektedir.

Çalışmanın temel çıkarımlarından biri de planlama ilkelerinde süreklilik olsa dahi bunun her zaman mekânsal bir süreklilikle sonuçlanmadığıdır. Bu karmaşık sistemin temel belirleyicileri; uygulama koşulları, kurumsal kapasite ve toplumsal-ekonomik dinamiklerdir. Dolayısıyla planlama süreçlerinin, doğrusal bir ilerleme ya da bütüncül kopuşlar yerine; süreklilik ve kopuşların eş zamanlı olarak üretildiği çok katmanlı bir yapı üzerinden anlaşılması gerekmektedir.

Bu çerçevede planlama; süreklilik ile kopuş arasındaki bu gerilimi dengeleyebilecek, değişimi yönlendirebilecek araçlar geliştiren bir yapıya kavuşmalıdır. Planlama yaklaşımlarının deterministik modellerle sınırlanamayacağı; aksine bu süreçlerin, farklı yönlere sapabilen, yeni nitelikler doğuran ve yapısal yeniden biçimlenme dinamikleri içeren karmaşık sistemler ekseninde yeniden tanımlanması gerektiği söylenebilir.

Kaynakça

Akcan, E. (2012). *Architecture in translation: Germany, Turkey, and the modern house*. Duke University Press.

Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar Yönetmeliği ve İlgili Mevzuat. (2010). Ankara Büyükşehir Belediyesi. http://www.mimarlarodasiankara.org/download/6-abbiy.pdf

Aktüre, S. (1978). *19. Yüzyıl sonunda Anadolu kenti mekânsal yapı çözümlemesi.* ODTÜ Mimarlık Fakültesi.

Altaban, Ö. (1998). Cumhuriyet'in kent planlama politikaları ve Ankara deneyimi. Y. Sey ve D. Özkan (Ed.), *75 yılda değişen kent ve mimarlık* içinde (s. 53-55). Tarih Vakfı Yurt-İş Bankası.

Bademli, R. (1986). Ankara'da kent planlama deneyi ve ulaşılan sonuçlar. İ. Tekeli ve diğ. (Yay. Haz.), *Ankara 1985'ten 2015'e* içinde (s. 105–114). Ankara Büyükşehir Belediyesi EGO Genel Müdürlüğü.

Bademli, R. R. (1985). 1920-40 döneminde eski Ankara'nın yazgısını etkileyen tutumlar. *Mimarlık Dergisi*, 10-16.

Baukomission, B. D. (1954). *Betreffs des neuen bauplans für die stadt Ankara*. Doğuş Ltd. O. Matbaası.

Beyhan, B. ve Uğuz, S. (2012). Planning as a tool for modernization in Turkey: the case of Hermann Jansen's Plan for Mersin. *METU Journal of the Faculty of Architecture, 29*(2), 1-34.

Bozdoğan, S. ve Akcan, E. (2012). *Turkey: modern architectures in history*. Reaktion Books.

Cengizkan, A. (2003). Ankara 1924 Lörcher Planı Raporu. *Belleten*, 67(248), 153-192. https://doi.org/10.37879/belleten.2003.153, 2025

Cengizkan, A. (2004). *Ankara'nın ilk planı 1924-25 Lörcher Planı*. Arkadaş Yayıncılık Ltd.

Cengizkan, A. (2006). 1957 Yücel Uybadin imar planı ve Ankara şehir mimarisi. T. Şenyapılı (Ed.), *Cumhuriyet'in Ankara*'sı içinde (s. 24-59). ODTÜ Yayıncılık.

Cengizkan, A. (2010). *Türkiye için modern ve planlı bir başkent kurmak: Ankara 1920-1950.* Goethe-Institut Ankara. https://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/sta/trindex.htm, 2025

Cengizkan, A. (2025). *Atatürk'ün Plancısı Jansen'in Ankarası planlanan ve gerçekleşen (1927-1939).* Arkadaş Yayınevi.

Değirmenci, E. ve Pilehvarian, N. K. (2018). 19.Yüzyılda Viyana ve Otto Wagner. *GRID Mimarlık Planlama ve Tasarım Dergisi*, *1*(2), 109-137.

Ersoy, M. (1997). İmar planı değişiklikleri ve yargı denetimi. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, *17*(1-2), 53-73.

Ersoy, M. (2012). *Planlama kuramları*. http://www.melihersoy.com/wp-content/uploads/2012/04/9-340.pdf

Ersoy, M. (2017). *Kent planlama*. http://www.melihersoy.com/wp-content/uploads/2018/03/planlama-kuramlari.pdf

Filion, P. (1999). Continuity or rupture? Modern and postmodern planning in Toronto. *International Journal of Urban and Regional Research*, *23*(3), 421–444. https://doi.org/10.1111/1468-2427.00206

Franklin, D. (1973). *The relationship between beaux-arts city planning and the municipal reform movement in The United States.* [Master's thesis, University of Victoria]. https://dspace.library.uvic.ca/bitstreams/64d40883-5cbb-4d19-aa61-e07c992a777f/download

Günay, B. (2012). Ankara spatial history. *50th AESOP Congress, ODTÜ.* https://crp.metu.edu.tr/en/system/files/ankara_spatial_history.pdf?utm_source=chatgpt.com

Howard, E. (2019). *Yarının bahçe kentleri*. Daimon Yayınları.

Jansen, H. (1937). *Ankara imar planı*. Aleaddin Kıral Kitabevi.

Keskinok, H. Ç., Özgür, I. Y. ve Efeoğlu, H. E. (2023). *Jansen ve Ankara planlar-yazışmalar*. Koç Üniversitesi VEKAM.

Lees, A. (1979). Critics of Urban Society in Germany 1854-1914. *Journal of the History of Ideas, 40*(1), 61-83. https://doi.org/10.2307/2709260

Lörcher, C. (1925a). Angora und sein neuer Bebaungsplan. *Deutsche Bauzeitung, 59*(1), 1-8.

Lörcher, C. (1925b). Angora und sein neuer Bebaungsplan. *Deutsche Bauzeitung, 59*(2), 9-16.

Öztürk, S. (2023). *Kent morfolojisi kapsamında Ankara-Ulus "Harik Mahali (Anafartalar-Hisarpark arası)" bölgesinde mekânsal değişimlerin incelenmesi.* (Tez no. 795780) [Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ]. YÖK UlusalTez Merkezi. https://tez.yok.gov.tr

Rothman, D. S., Raskin, P., Kok, K., Robinson, J., Jäger, J., Hughes, B. ve Sutton, P. C. (2023). Global discontinuity: time for a paradigm shift in global scenario analysis. *Sustainability, 15*(17), 12950, 1-12. https://doi.org/10.3390/su151712950

Saban Okesli, D. (2009). Hermann Jansen's planning principles and his urban legacy in Adana. *METU Journal of the Faculty of Architecture, 26*(2), 45-68. http://jfa.arch.metu.edu.tr/archive/0258-5316/2009/cilt26/sayi_2/45-68.pdf

Sağdıç, O. (1993). *Bir zamanlar Ankara.* Ankara Büyükşehir Belediyesi.

Sitte, C. (2020). *Sanat ilkelerine göre kent inşa etmek*. Janus Yayıncılık.

Tankut, G. (1990). *Bir başkentin imarı Ankara: (1929-1939)*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Tankut, G. (1998). Ankara'nın planlı imarı ve şehir mimarisi. *Mimarlık*, 284, 20-21.

Taut, B. (2022). *Şehrin tacı* (H. Tüzün, Çev.). Arketon Yayınları.

Tekeli, İ. (1980). Türkiye'de kent planlamasının tarihsel kökleri. T. Gök (Ed.), *Türkiye'de imar planlaması* içinde (s.26-147). ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü.

Tekeli, İ. (1998). Türkiye'de cumhuriyet döneminde kentsel gelişme ve kent planlaması. Y. Sey (Ed.), *75 yılda değişen kent ve mimarlık* içinde (s.106-134). Tarih Vakfı.

Tekeli, İ. (2001). *Modernite aşılırken kent planlaması*. İmge Kitapevi.

Tekeli, İ. (2011). *Türkiye'nin kent planlama ve kent araştırmaları tarihi yazıları*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Ünlü, T. (2024). Urban morphology and planning: the analysis of Hermann Jansen's planning approach. *GRID Architecture, Planning and Design Journal, 7*(1), 154-183.

Vardar, A. (1989). Başkent'in İlk Planları. *Planlama,* 89/2-3-4, 39-50.

Yavuz, F. (1981). Başkent Ankara ve Jansen. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 7*(1), 25-33. http://jfa.arch.metu.edu.tr/archive/0258-5316/1981/cilt07/sayi_1/25-33.pdf

Yücel, N. ve Uybadın, R. (1957). *Ankara Nazım İmar Planı Raporu*.

Watson, V. (2016). Shifting approaches to planning theory: global north and south. *Urban Planning*, *1*(4), 32–41. https://doi.org/10.17645/up.v1i4.727